

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2024

Kristýna Nyplová

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická

Eleonora Paulová Růžičková a její role v eubiotickém hnutí
Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kristýna Nyplová**
Osobní číslo: **H21138**
Studijní program: **B0222A120026 Historie**
Specializace: **Historie – Archivní studia**
Téma práce: **Eleonora Paulová Růžičková a její role v eubiotickém hnutí.**
Téma práce anglicky: **Eleonora Paulová Růžičková and her role in eubiotics movement.**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Práce se bude zabývat dosud málo tematizovanou "aktivistkou" Eleonorou Paulovou Růžičkovou (1880-1940), jež proslula především jako autorka osvětových publikací na téma péče o dítě, péče o domácnost, pohlavní výchovy a dalších sociálně zdravotních témat. Paulová Růžičková byla sestrou lékaře Vladimíra Růžičky, jež vytvořil koncept tzv. eubiotiky, který sama rozvíjela a v hnutí se aktivně angažovala. Cílem práce je představit tuto ženu, skrze její literární díla, s důrazem na její zapojení do činnosti československé eubiotické společnosti. Za tímto účelem budou podrobně analyzovány knihy a články, kterých je Paulová Růžičková autorkou, stejně tak bude pracováno s archivními materiály vztahujícími se k činnosti Československé eubiotické společnosti zdravotnic, které byla Paulová Růžičková místopředsdkyní.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Janko, Jan. Eubiotické hnutí v Československu. In: *Dějiny věd a techniky = History of sciences and technology* 31, č. 4, (1998,) s. 209-218.

Janko, Jan. Technokracie v Československu: několik modelů. In: *Technokracie v Českých zemích. (1900-1950)*. Praha : Archiv AV ČR, 1999 s. 19-30.

Vojtko, Tibor. Příroda – zdraví – škola. Růžičkova eubiotika jako východisko Štorchovy reformy meziválečného československého školství. In: *České zdravotnictví : oize a skutečnost. Složitá peripetie od plánů k realizaci*. Praha: Karolinum, 2005, s. 55-64.

Burešová, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001.

Vojtko, Tibor. "Nové město, nová generace, naděje pro společnost", aneb úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze Troji (1925–1930). In *Lidé města/Urban People* 13 (2011), 3. s. 443-465.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Veronika Lacinová Najmanová

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2023**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem Eleonora Paulová Růžičková a její role v eubiotickém hnutí jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

Kristýna Nyplová v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce, magistře Veronice Lacinové Najmanové, za její vstřícnost, trpělivost a za cenné rady během psaní této práce. Dále děkuji mé rodině a přátelům, kteří mě podrželi i v těch nejtemnějších chvílích.

ANOTACE

Práce pojednává o díle Eleonory Paulové Růžičkové a jejím zapojení do eubiotického hnutí. Eleonora Paulová Růžičková byla jednou z předních představitelk toho myšlenkového směru, který v Československu vznikl v meziválečném období. V období první republiky se prosazovala různá sociální hnutí usilující o řešení a prevenci problémů tehdejší doby, jako byl např. alkoholismus či prostituce. Na tyto problémy Paulová Růžičková reagovala ve svých publikacích a jedním z jejich řešení byla právě nově vytvořená eubiotika.

KLÍČOVÁ SLOVA

Eleonora Paulová Růžičková, Eubiotika, První republika, Eugenika, Ženy v historii

TITLE

Eleonora Paulová Růžičková and her role in eubiotics movement.

ANNOTATION

The thesis discusses the work of Eleonora Paulová Růžičková and her involvement in the eubiotic movement. Eleonora Paulová Růžičková was one of the leading representatives of the school of thought that arose in Czechoslovakia in the interwar period. During the period of the First Republic, various social movements aimed at solving and preventing the problems of the time, such as alcoholism and prostitution. Paulová Růžičková responded to these problems in her publications, and one of their solutions was precisely the newly created eubiotics.

KEYWORDS

Eleonora Paulová Růžičková, Eubiotics, The First Republic, Eugenics, Women in History

OBSAH

ÚVOD	9
1 Historický kontext	11
1.1 Stanislav Růžička a eubiotické hnutí	14
1.2 Eleonora Paulová – Růžičková	19
2 Dílo Eleonory Paulové Růžičkové	22
2.1 Prostituce a boj proti ní	22
2.2 Emancipace žen z pohledu Eleonory Paulové – Růžičkové	26
2.3 Výchova	29
2.4 Eubiotika	35
2.4.1 Základy eubiotiky	35
2.4.2 Eubiotika v domácnosti	38
2.4.3 Eubiotická strava	39
2.4.4 Hospodářské záležitosti	40
ZÁVĚR.....	44
PRAMENY A LITERATURA	47

ÚVOD

Eleonora Paulová – Růžičková žila první polovinu svého života za dob Rakouska-Uherska a druhou polovinu prožila v období první a druhé republiky. Veškerá svá díla napsala během první republiky a do jejích děl se promítala řada fenoménů typických pro toto období. Šlo především o odraz různých společenských problémů a snah nalézt jejich řešení.

Díla Eleonory Paulové – Růžičkové se zabírala tématy jako byla péče o dítě, péče o domácnost, pohlavní výchova a převážně, tehdy nově pojmenovaným, konceptem eubiotika. Tento nový směr byl založen bratrem Eleonory, Stanislavem Růžičkou, profesorem hygieny působícím na univerzitě Komenského v Bratislavě. Stanislav Růžička je občas chybně zaměněn za jiného profesora jménem Vladimír Růžička. Vladimír Růžička byl biolog a eugenik a jelikož eugenika a eubiotika jsou tzv. sesterské obory, je tudíž možné tyto pány profesory občas milně splést.

Cílem mé bakalářské práce je představit Eleonoru Paulovou – Růžičkovou a její postoje prostřednictvím analýzy jejího díla.

Nejdříve nastíním situaci oné doby a některé problémy, které autorka a mnoho dalších jejích vrstevníků chtělo vyřešit a hnutí, která z tohoto zápalu vznikla. Jako další představím eubiotické hnutí a jeho zakladatele Stanislava Růžičku. Představím dále základní rysy hnutí, jeho cíle a zmíním také spolupráci Stanislava Růžičky a Eduarda Štorcha při pokusu založení osady Růžičkov. Následovat bude představení samotné Paulové – Růžičkové a některých aspektů jejího života.

Poté se zaměřím na Eleonořinu tvorbu. Všechny brožury a knihy, které vydala, budou podrobeny analýze. V těchto textech se zprvu autorka snaží najít způsob, jak vyřešit společenské problémy jako je např. prostituce, dále popisuje, jak nahlíží na výchovu dětí a emancipaci žen a také vysvětluje, jak chce zakomponovat eubiotický směr do fungování společnosti. Paulová – Růžičková napsala také řadu článků do dobových novin a časopisů, které se soustředily na podobná témata. Také tyto články byly v rámci výzkumu analyzovány.

O Paulové – Růžičkové bylo dosud publikováno minimum prací. Nepodařilo se mi dohledat žádný odborný text či kvalifikační práci, která by se věnovala výhradně Eleonoře Paulové – Růžičkové a její tvorbě.¹ Většinou jsou o ní zmínky ve spojitosti s problematikou

¹ O Paulové – Růžičkové byl napsán medailonek v rámci projektu Ženy ve vědě do roku 1945, který je možný zpřístupnit na tomto odkazu: https://albina.ff.cuni.cz/index.php/Eleanora_Paulov%C3%A1-R%C5%AF%C5%BEi%C4%8Dkov%C3%A1.

prostitute,² emancipací žen za první republiky,³ výchovou dětí⁴. Více prostoru bylo dosavadním bádáním věnováno eubiotice, které se ve svých výzkumech věnovali např. Tibor Vojtko a Jan Janko.⁵

Primárními prameny, které jsem použila, jak výše uvádím, je osm knih a brožurek od Paulové – Růžičkové, vydaných mezi lety 1924 a 1935 v Praze, většinou nákladem Čsl. eubiotické společnosti. Dalšími prameny se pro mě staly také články v dobových novinách a časopisech, jejichž autorkou byla sama Eleonora Paulová Růžičková nebo, které informovaly o jejích aktivitách či činnosti Čsl. eubiotické společnosti, ve které působila. Za účelem získání více informací o životě Paulové – Růžičkové a jejich aktivitách jsem pátrala po možných archivních pramenech, které se ale nepodařilo nalézt.

² Burešová, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, str. 53-54.

³ BAHENSKÁ, Marie; MUSILOVÁ, Dana a HECZKOVÁ, Libuše. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta, 2011, str. 59.

⁴ PŘEČKOVÁ, Karla. *Hledající se a hledaná*. Online. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. 2008. Dostupné z: <https://theses.cz/id/8heg0t/>.

⁵ Příkladem mohou být studie VOJTKO, Tibor. "Nové město, nová generace, naděje pro společnost", aneb Úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925-1930). Vojtko, Tibor. In: *Lidé města. = Urban People*. 13, č. 3, 2011, s. 443-465. a JANKO, Jan. Eubiotické hnutí v Československu. In: *Dějiny věd a techniky = History of sciences and technology* 31, č. 4, 1998, s. 209-218.

1 HISTORICKÝ KONTEXT

V meziválečném období se snažilo několik hnutí bojovat proti problémům společnosti, a to zejména proti alkoholismu a prostituci. Velká konzumace alkoholu byla jedním z vedlejších efektů průmyslové revoluce, kdy exponenciálně narostla výroba i konzumace alkoholických nápojů. S nárůstem konzumace alkoholu začala vznikat i abstinenční hnutí, jejichž cílem bylo přesvědčit občany o škodlivosti alkoholu a přemluvit je k omezení či ukončení konzumace alkoholu. Ze začátku vznikaly tzv. spolky střídmosti, které se soustředily na omezení konzumace alkoholu, ale později se z nich stávaly spolky zcela abstinenční a bojovaly i proti střídmu pití alkoholu. Hnutí se rozvíjelo především v USA, Skandinávii, Anglii, Německu nebo Švýcarsku. Postupem času se spolky stávaly čím dál tím víc politické neboli se snažily o regulaci výroby, prodeje a dovozu alkoholu skrz zákon a cílem jejich snah byla prohibice⁶, která se povedla zavést v USA v letech 1920–1933.⁷

V českých zemích se začínal rozšiřovat zájem o abstinenci ve 40. letech 19. století, ale největšího rozmachu se hnutí dočkalo na začátku 20. století.⁸ V Československu byl alkohol odpůrci brán jako zhoubný jed, jak pro daného jedince, tak pro jeho možného potomka.⁹ Silným oponentem byl i T. G. Masaryk, který velmi nekompromisně vystupoval proti konzumaci alkoholu například ve svých přednáškách.¹⁰ Ovoce svých snah stoupenci abstinenčního hnutí nesli v roce 1922, kdy byl přijat zákon o zákazu podávání alkoholu osobám mladším 16 let ve veřejných místnostech, jako byli například hostince. Po dosažení věku 16 let mohla mládež pít pivo a od 18 let jim mohla být podávána lihovina.¹¹

Boj proti těmto problémům se snažil jít i sociálně-výchovným směrem. Příkladem bylo právě abstinenční hnutí vedené Československým abstinenčním svazem, který byl založen roku 1908,¹² jehož členy byli například Tomáš G. Masaryk,¹³ Edvard Beneš,¹⁴ Gustav Kabrhel,¹⁵

⁶ Prohibice je absolutní zákaz produkce a distribuce alkoholu v rámci boje proti alkoholismu, může se ale týkat i jiných druhů drog.

⁷ RAŠ, Jakub. "Za ostřízlivění národa". Abstinenční hnutí v českých zemích v první polovině 20. století. In: *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 31, č. 4, 2009, s. 14-17.

⁸ Tamtéž.

⁹ BATĚK, Alexandr. *O alkoholismu a prostituci. Dvě přednášky*. Praha: Břevnov. 1921.

¹⁰ MASARYK, Tomáš Garrigue. O alkoholismu: přednes. v Dělnickém domě na Vsetině dne 11. září 1905. Druhé vydání. Knihovnička Času (Pokrok). V Praze: Pokrok, 1908.

¹¹ RAŠ, Jakub. "Za ostřízlivění národa". Abstinenční hnutí v českých zemích v první polovině 20. století. In: *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 31, č. 4, 2009, s. 14-17.

¹² Tamtéž.

¹³ Tomáš G. Masaryk (* 7. 3. 1850 - † 14. 9. 1937) byl první prezident Československé republiky, pedagog, filozof a sociolog.

¹⁴ Edvard Beneš (* 28. 5. 1884 - † 3. 9. 1948) byl druhý československý prezident, politik a státník.

¹⁵ Gustav Kabrhel (* 23. 11. 1857 - † 12. 4. 1939) byl český lékař, patolog, hygienik a redaktor několika odborných medicínských časopisů.

Břetislav Foustka¹⁶ nebo Jan Šimsa^{17, 18} Cílem celého svazu bylo dosáhnout naprosté abstinence celého národa.¹⁹ Proti alkoholismu bojovali prostřednictvím publikací, přednáškami a letáky s cílem informovat, a hlavně přesvědčit veřejnost o škodlivosti alkoholu.²⁰

Zatímco alkohol odpůrci kritizovali, protože otupuje rozum, tak prostituci zase vnímali jako náhražku lásky.²¹ Problém prostituce jakožto morální problém byl tématem, kterému se věnovaly především ženy poslankyně. K boji proti této otázce poslankyně používaly argumentů odkazujících na riziko šíření pohlavních nemocí a kritizovaly s prostitucí související kuplířství. Ač poslanci a poslankyně prosadili zákon o potírání pohlavních nemocí roku 1922, prostituce se přímo nezbavily. Nevěstince byly zakázány ale pouliční prostituce probíhala dále.²²

Jedním z populárních hnutí meziválečné doby byla eugenika, jejímž cílem bylo zlepšení genové výbavy lidstva a výzkum dědičnosti chorob a patologických sklonů lidí a následné vymýcení vad. Eugenika byla založena Francisem Galtonem v 80. letech 19. století. Měla základy v darwinismu²³ a byla doplněna výzkumem genetiky. První eugenické odborné pracoviště bylo založeno v Londýně v roce 1904. Velká Británie se tak stala jedním ze tří nejdůležitějších eugenických center, mezi které dále patřilo USA a Německo. Na počátku 20. století dosáhla rozmachu tzv. klasická eugenika, která spočívala v domněnce, že v rozvinutých státech došlo k vyřazení působení přirozeného výběru, a to mělo za následek nadproporční vzrůst „méněcenných“ jedinců. Eugenici usilovali o zavedení regulace a kontroly lidského reprodukčního procesu, s cílem postupně vytvořit generaci, která by byla silnější a „cennější“ a vznikla tak nová „rasa eugenická“.²⁴ Eugenika ale byla velmi náchylná k radikalizaci a zneužití vůči marginalizovaným skupinám společnosti. Vznikla tak tzv. negativní eugenika, která si kladla za úkol vyloučit tzv. méněcenné jedince z účasti na plození, a to jakoukoliv cestou. Tato cesta vyvrcholila rasovou hygienou a zločinnými zákony nacistického Německa.²⁵

¹⁶ Břetislav Foustka (* 5. 2. 1862 - † 22. 2. 1947) byl český sociolog, filozof a profesor Univerzity Karlovy.

¹⁷ Jan Šimsa (14. 12. 1865 - † 18. 12. 1945) byl český lékař, psychiatr a překladatel.

¹⁸ *Komenského slovník naučný*. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:7210f360-22c6-11e4-8e0d-005056827e51?page=uuid:f02ecaf0-5000-11e7-b21b-005056822549&fulltext=%C4%8Ceskoslovensk%C3%BD%20abstinentn%C3%AD%20svaz>.

¹⁹ RAŠ, Jakub. "Za ostrizlivění národa". *Abstinentní hnutí v českých zemích v první polovině 20. století*. In: *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 31, č. 4, 2009, s. 14-17.

²⁰ Tamtéž.

²¹ BATĚK, Alexandr. *O alkoholismu a prostituci. Dvě přednášky*. Praha: Břevnov. 1921.

²² LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola, aneb, Prostituce za Rakouska i republiky*. V Praze: Karolinum, 2002.

²³ Darwinismus je evoluční teorie, jejíž původní autor byl Charles Darwin. Sociální darwinismus je teorie, která se snaží aplikovat Darwinovy úvahy o přírodním výběru a „přežití nejschopnějších“ na lidskou společnost.

²⁴ ŠIMŮNEK, Michal. Národní eugenika - eugenický národ?. In: *Semináře a studie Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002-2003*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy AV ČR, 2003.

²⁵ ŠIMŮNEK, Michal. Od mezinárodní hygienické výstavy k říšskému městu zdraví: Drážďanské příspěvky k vývoji eugeniky v první polovině 20. století. In: *Dějiny věd a techniky = History of sciences and technology*. Praha: Společnost pro dějiny věd a techniky 37, č. 3, 2004, s. 159-187.

Na druhou stranu pozitivní eugenika se soustředila na podporování vhodných dědičných sklonů prostřednictvím předmanželských poraden, státní podpory pro rodiny s mnoha dětmi nebo daňovými úlevami pro rodiny s mnoha dětmi se zdravím dědičným potenciálem.²⁶

Česká eugenika byla brána eugeniky za perspektivní a měla fungovat jako přímá reakce na krizové podmínky války a jako příprava na řešení problémů poválečné obnovy. Jedním z hlavních témat českých eugeniků byly předmanželské lékařské prohlídky. Dále usilovali o prevenci vzniku jednotlivců, kteří by byli duševně, morálně nebo fyzicky slabí, a také o podporu těch, kteří již slabšími jedinci jsou.²⁷

Zájem o eugenické myšlenky se v českých zemích objevil již před první světovou válkou. V tomto období se v eugenice angažovali například Ladislav Haškovec²⁸, který jako první navrhl povinné předmanželské prohlídky, nebo Artur Brožek²⁹, který před válkou charakterizoval eugeniku jako „nauku o zušlechtění a ozdravení lidu, založenou na pravidlech dědičnosti.“³⁰ Eugenici nejvíce svůj pohled upírali na péči o rodinu a na potřebu státu zasahovat do manželství a rodin.³¹

Během války, dne 2. května 1915 byl založen nepolitický spolek jménem Česká eugenická společnost, jehož prvním předsedou se stal Ladislav Haškovec, místopředsedou Vladislav Růžička³² a jednatelem Artur Brožek. Následující aktivita do konce války byla spíše teoretická. Vedly se debaty o základech eugeniky a pojetí rasy v eugenickém kontextu. Díky těmto debatám se na konci války eugenici rozhodli soustředit na eugeniku národní, a ne na rasovou hygienu po vzoru Německa.³³ Jak upozorňuje Michal Šimůnek „cílem české národní eugeniky nebyla péče o rasu, či pěstění vybraných rasových znaků, nýbrž péče o normální konstituci národa, jež odpovídala rovnovážnému stavu všech vloh v dané populaci.“³⁴ Mimo eugeniku existovalo i další hnutí, které vycházelo z podobných základů a bylo silně ovlivněno eugenikou. Název tohoto hnutí je eubiotika, kterou založil hygienik Stanislav Růžička, a které

²⁶ RÖDER, Thomas a KUBILLUS, Volker. *Muži za Hitlerem: architekti hrůzy*. V Olomouci: Votobia, 2000.

²⁷ JANKO, Jan. Diskuse k eugenickému hnutí v Českých zemích. Janko, Jan. In: *Dějiny věd a techniky = History of sciences and technology*. Praha: Společnost pro dějiny věd a techniky 30, č. 4, 1997, s. 237-249.

²⁸ Ladislav Haškovec (* 18. 5. 1866 - † 16. 1. 1944) byl český lékař a profesor neuropatologie na Univerzitě Karlově v Praze.

²⁹ Artur Brožek (* 30. 3. 1882 - † 8. 11. 1934) byl biolog, genetik a pedagog.

³⁰ ŠIMŮNEK, Michal. Česká eugenika a Velká válka. In: *Semináře Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2000-2001*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy v nakl. Arenga, 2002, s. 63.

³¹ ŠIMŮNEK, Michal. Česká eugenika a Velká válka. In: *Semináře Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2000-2001*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy v nakl. Arenga, 2002, s. 53-71.

³² Vladislav Růžička (*2. 7. 1870 - † 18. 3. 1934) byl český lékař, biolog, vysokoškolský pedagog a odborný spisovatel.

³³ ŠIMŮNEK, Michal. Česká eugenika a Velká válka. In: *Semináře Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2000-2001*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy v nakl. Arenga, 2002, s. 53-71.

³⁴ ŠIMŮNEK, Michal. Národní eugenika - eugenický národ?. In: *Semináře a studie Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002-2003*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy AV ČR, 2003, s. 71-88.

se plně věnovala i Eleonora Paulová – Růžičková. Eugenika a eubiotika se v určitém smyslu doplňovaly, eugenika znamenala správné narození a eubiotika zas správné prostředí pro člověka neboli typ myšlenky známý jako „nature and nurture“ v češtině taky známé jako „dědičnost a prostředí“.³⁵

1.1 Stanislav Růžička a eubiotické hnutí

Aktivity Eleonory Růžičkové byly ovlivněny aktivitami jejího bratra Stanislava Růžičky, který patřil mezi výrazné osobnosti řady československých hnutí usilujících o sociální a zdravotní reformy. Narodil se v Praze 14.1. 1872.³⁶

Po absolvování gymnázia vystudoval medicínu na české Lékařské fakultě univerzity Karlo-Ferdinandovy, studia ukončil v roce 1897.³⁷ Poté působil jako asistent Gustava Kabrhela od roku 1898 až 1903, na Ústavu hygieny lékařské fakulty. Roku 1901 na pražské lékařské fakultě habilitoval³⁸ a o šest let později byl jmenován ministerstvem kultu a vyučování mimořádným profesorem hygieny, přísahu složil 16. 10. 1907.³⁹ Profesně se věnoval životnímu stylu a podmínkám, v nichž lidé žijí. Byl průkopníkem v oblasti hygieny a zastáncem myšlenky zahradních měst.

Během 1. světové války byl zajatcem v Rusku a roku 1917 se přihlásil do československých legií v Rusku. Pro potřeby legií zařídil a vedl Bakteriologický a epidemiologický ústav výzkumný v Čeljabinsku, kde vyráběl pro legie očkovací látky.⁴⁰

Po 1. světové válce vydával časopis pod názvem Časopis pro zdravotnictvo, jehož cílem bylo systematicky pracovat na vybudování zdravotní kultury a propagaci eubiotiky. Tento časopis měl také za úkol zavést nový přístup do lékařské praxe, který by kladl důraz na preventivní péči místo reakční léčby a zahájit soustavnou práci o vybudování škol, která by se soustředila na onu preventivní péči.⁴¹ Od roku 1919 působil jako profesor hygieny na univerzitě

³⁵ JANKO, Jan. Eubiotické hnutí v Československu. In: *Dějiny věd a techniky = History of sciences and technology*. Praha: Společnost pro dějiny věd a techniky 31, č. 4, 1998, s. 209-218.

³⁶ Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I, kart. 253, Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), 1902–11–5.

³⁷ Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 1, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity I., strana 463.

³⁸ VOJTKO, Tibor. "Nové město, nová generace, naděje pro společnost", aneb Úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925-1930). Vojtko, Tibor. In: *Lidé města. = Urban People*. 13, č. 3, 2011, s. 443-465.

³⁹ Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I, kart. 253, Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), 1902–11–5.

⁴⁰ SEKANINA, František. *Album reprezentantů všech oborů veřejného života československého*. Praha, 1927, s. 1107. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/vkol/view/uuid:a9b5a26d-92e1-477a-a65f-67740fb42992?page=uuid:68735fa5-aaa5-11ec-b5dd-90b11c419e63>.

⁴¹ Tamtéž.

Komenského v Bratislavě, kde setrval až do roku 1938.⁴² Příčinou odchodu z univerzity byl spor s profesorským sborem lékařské fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě ohledně Růžičkova názoru, že tradiční medicína systematicky pěstuje a udržuje choroby.⁴³

Stanislav Růžička zemřel 6. 11. 1946 v Praze, ve věku 74 let.⁴⁴ Kromě vědeckých počinů proslul jako zakladatel tzv. Eubiotiky, nauky, která výrazně ovlivnila dílo Eleonory Růžičkové, která se v eubiotickém hnutí rovněž výrazně angažovala.

Eubiotika, jejíž název v řečtině znamená eu = dobře a bios = život, nebo v češtině dobrožilství, blahobyt, je nauka o správném způsobu života.⁴⁵ Účelem eugeniky bylo zušlechťování lidského pokolení pomocí hygienické úpravy podmínek vzniku člověka, zatímco eubiotika vytváří druh života pro již narozeného člověka podle přirozených fyziologických zákonů. Pospolu tyto dvě „vědy“ měly značit racionální vědeckou cestu k zušlechtění živé hmoty.⁴⁶

Základ eubiotiky spočíval v návratu člověka k přírodě a k přirozenému způsobu života, s cílem napravit tak domněle narušené harmonie života a degradaci způsobenou vědeckým, technickým a hospodářským pokrokem. Směr byl také známý tím, že bojoval proti všem takzvaným sociálním jedům doby (například alkohol, uvolněná sexuální morálka a podobně).

S prvním uceleným konceptem eubiotiky přichází Růžička záhy po skončení 1. světové války a vzniku samostatného Československa v roce 1918.⁴⁷ V roce 1922 Stanislav Růžička v České eugenické společnosti uvedl přednášku s názvem „Základy národního zdravotnictví“, ve které představil myšlenku, že všechny nemoci jsou způsobeny nezdravým životem ve městech a požadoval reformu bydlení, která spočívala v žití rodin v domcích vybudovaných v blízkosti přírody.⁴⁸ Právě Růžička pojmenoval novou disciplínu eubiotika a začlenil ji do okruhu hygieny a eugeniky.⁴⁹

⁴² JANKO, Jan. Eubiotické hnutí v Československu. In: *Dějiny věd a techniky = History of sciences and technology* 31, č. 4, 1998, s. 209-218.

⁴³ VOJTKO, Tibor. „Nové město, nová generace, naděje pro společnost“, aneb úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925–1930). In: *Lidé města / urban people*. 13, č. 3, 2011, s. 443-465.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ RŮŽIČKA, Stanislav. *Eubiotika. Sbirka přednášek a rozprav extense University Komenského v Bratislavě*. Bratislava: Akademia, 1926.

⁴⁷ VOJTKO, Tibor. Příroda – zdraví – škola. Růžičkova eubiotika jako východisko Štorchovy reformy meziválečného československého školství. In: *České zdravotnictví: vize a skutečnost. Složitá peripetie od plánů k realizaci*. Praha: Karolinum, 2005, s. 55-64.

⁴⁸ Časopis lékařů českých. Česká lékařská společnost J.E. Purkyně. r. 61, č. 50, 1922, s. 12. Online. [cit. 2024-08-09]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:5a08a76f-4b8b-4c3e-a304-85b5a46a8a4c?page=uuid:16a48fc0-0db3-11e7-867d-005056820560>.

⁴⁹ VOJTKO, Tibor. „Nové město, nová generace, naděje pro společnost“, aneb úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925–1930). In: *Lidé města / urban people*. 13, č. 3, 2011, s. 443-465.

Eubiotika zdůrazňovala odpovědnost každého člověka za svůj život, respektive za své zdraví a spočívala na dvou základních pravidlech. Za prvé, veškeré nemoci a chorobné stavy člověka jsou veskrze následky a důsledky určitých příčin, které jsou zabránitelné.

Za hlavní tři „mory“ společnosti eubiotici považovali tuberkulózu, venerické (pohlavní) nemoci a alkoholismus. Dále sem patřili gastroenteritidy kojenců, infekční nemoci a škodlivé vlivy práce, špatné stravy a bydlení. Zmíněné problémy zvané také jako „Moře neštěstí“ chtěla eubiotická společnost co nejvíce eliminovat a znemožnit tak vzniku nemocí. Jediným možným důvodem smrti by se tak stala sešlost stářím. Druhé pravidlo znělo: Za jediný hlavní původ zdravotních obtíží je považována ztráta základní přirozené cesty života neboli jsou zanedbávány základní zákony, podmínky a fyziologické potřeby přirozeného způsobu života člověka.

Čili podmínky, kde rodina žije v zaprášeném, špinavém městě zamořeném nemocemi a bez dostatku prostředků se uživit, jsou nepřirozené podmínky, které se tak stávají základem pro všeobecný úpadek mravní, intelektuální i sociální.⁵⁰

Eubiotika přebírala řadu myšlenek z jiných hnutí, která se ve 20. letech 20. století stávala stále populárnější jako např. z vegetariánství,⁵¹ z hnutí alkoholové či nikotinové abstinence apod.⁵² Růžička chtěl zavést takzvaný polozemědělský způsob života, jehož součástí mělo být každodenní drobné hospodaření, a to v odpoledních hodinách.⁵³

Eubiotika byla začleněna do sociální hygieny, přičemž měla přímo navazovat na eugeniku. Jejím hlavním posláním v Růžičkově formulaci bylo zajistit rozvíjení optimálních životních podmínek eugenicky zrozeného člověka a podporovat tak ve společnosti principy para nábožensky chápané vyšší ideje zdravého a zodpovědného člověka. Měla-li být úspěšná, musela být rozšířena především na zdravou rodinu, pojímanou jako základní a přirozenou jednotku každého národa. Představa eubiotické společnosti sestávala z eubiotické obce a eubiotické rodiny.⁵⁴

⁵⁰ RŮŽIČKA, Stanislav. *Eubiotika. Sbírká přednášek a rozprav extense University Komenského v Bratislavě*. Bratislava: Akademia, 1926.

⁵¹ Vegetariánství, jak ho známe, se v českých zemích poprvé objevilo v 60. letech 19. století a v 90. letech vznikl první český vegetariánský spolek. České vegetariánství se neslo převážně na základě zdravé výživy.

CILEČKOVÁ, Vendula. *Vegetariánství jako specifický vztah člověka k masu*. In: *Zvířata a jejich lidé*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2023, s. 439-454.

⁵² VOJTKO, Tibor. „Nové město, nová generace, naděje pro společnost“, aneb úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925–1930). In: *Lidé města / urban people*. 13, č. 3, 2011, s. 443-465.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ VOJTKO, Tibor. Příroda – zdraví – škola. Růžičkova eubiotika jako východisko Štorechovy reformy meziválečného československého školství. In: *České zdravotnictví: vize a skutečnost. Složitá peripetie od plánů k realizaci*. Praha: Karolinum, 2005, s. 55-64.

Dne 1.5. 1924 byla v Bratislavě ustavena samostatná Československá eubiotická společnost zdravotní s 35 zakládajícími členy, s čestným předsedou profesorem Gustavem Kábrhelem a předsedou profesorem Stanislavem Růžičkou. Dále byly založeny dvě pobočky v Praze a v Brně.⁵⁵ Spolková činnost se ubírala převážně vedením přednášek, veřejných a spolkových schůzí, propagací literatury, dále snahou šířit své přesvědčení skrz intervence u odborných společností a institucí, zájezdy, či vycházkami. S ustavenou eubiotickou společností silně spolupracovala Česká eugenická společnost, o čem svědčí i členství významných eugeniků ve spolkovém výboru. Za nejvýznamnější jmenujme Ladislava Haškovce, Břetislava Foustku a Vladislava Růžičku.⁵⁶

Program který si eubiotická společnost vytkla pro první rok své činnosti, měl tři body: 1. propagovat eubiotické cíle zejména v parlamentních kruzích, 2. zaslat rezoluci ministerstvu zahraničí a požádat jej o uznání eubiotiky za hlavní a generální prostředek pro uzdravení národu, 3. ustavit prvního hygienika-eubiotika, jehož náplň činnosti by byla informovat jemu přidělený obvod o výhodách fyziologicky odpovídajícího životního stylu, vést jednu až dvě ordinace denně, působit jako rodinný lékař a směřovat ke zřízení eubiotické kolonie ve svém obvodu.⁵⁷

Na pozadí politických změn a s oporou poznatků nově se prosazujících oborů, zejména experimentální psychologie, byly rozvíjeny snahy reformovat jak organizační podobu školského systému, tak charakter vyučovacího procesu. O tom, že se eubiotika stala také základnou některých pedagogických reformních pokusů, svědčí experiment Dětská farma pedagoga a spisovatele Eduarda Štorcha.⁵⁸

Eduard Štorch kritizoval tehdejší situaci školství, kde jsou děti uzavřeny celý den v pochmurných obrovských budovách bez špetky zeleně a slunce. K dětem se zde chovali jako k dospělým, učitelé neměli žádný osobní vztah k žákům a hodiny byly nudné a ubíjející. Díky těmto podmínkám byli žáci mnohem více náchylní k nemocem, a proto chtěl Štorch zavést osobitější typ škol. Zavedl tak určitý typ školy v přírodě jménem Dětská farma na Libeňském ostrově v Praze. Výuku započal roku 1926.⁵⁹

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ VOJTKO, Tibor. „Nové město, nová generace, naděje pro společnost“, aneb úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925–1930). In: *Lidé města / urban people*. 13, č. 3, 2011, s. 443–465.

⁵⁷ RŮŽIČKA, Stanislav. Eubioticko-eugenická společnost zdravotnická. In: *Časopis pro zdravotnictvo* 15, 1924, str. 8.

⁵⁸ VOJTKO, Tibor. „Nové město, nová generace, naděje pro společnost“, aneb úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925–1930). In: *Lidé města / urban people*. 13, č. 3, 2011, s. 443–465.

⁵⁹ ŠTORCH, Eduard. *Dětská farma: eubiotická reforma školy. Pedagogická práce*. Brno: Ústřední spolek jednot učitelů na Moravě, 1929.

Díky podobným aspiracím se Růžička a Štorch spojili a snažili se postavit Výchovnou osadu Růžičkov, která měla vzniknout v Praze-Troji o velikosti 10 až 20 ha a fungovat po dobu 80 let. První žádost poslali ministerstvu školství 5. listopadu 1928. Účelem byla především správná tělesná výchova, pobyt na čerstvém vzduchu a navádění dětí k pracovitosti, hygieně a zdravému stravování, ve stylu školy v přírodě. Dále chtěli na pozemku postavit osadu rodinných domků, které by se řídili eubiotickými zásadami. Areál měl obsahovat ústavy a školy pro všechny věkové kategorie a být zpřístupněn i pro žáky mimo osadu. Celý areál měl být preventivního a lékařského charakteru. Učivo mělo obsahovat jen témata pro život potřebná a pro vzdělání nezbytná, jejich výuka měla probíhat co nejvíce venku.⁶⁰

Dne 13. února 1930 bylo usneseno ministerstvem školství, že neschvaluje zřízení kolonie. Důvodem byly pochybnosti o finančním pokrytí výstavby a následujícího provozu projektu. Eubiotická společnost se nadále snažila, i po změnách ve svém návrhu, o získání pozemků, ale dne 15. dubna 1935 byl návrh definitivně odmítnut.⁶¹

Ve zbylých letech své existence, Čsl. eubiotická společnost pořádala pár přednášek o zdravém životním stylu a roku 1939 ukončila činnost.⁶²

Přestože Růžičkou vytvořené eubiotické hnutí nepřežilo druhou světovou válku, určité prvky eubiotického směru jsou živé i v moderní době. A to v určitých komunitách po celém světě. Sice nečerpají přímo z eubiotiky, ale určité její ideje jsou univerzální. Příkladem může být např. specifický kulturní žánr tzv. Solar punk, což má být opakem Cyber punku.⁶³ Název byl poprvé použit v článku z roku 2008 o používání lodí z části poháněným a počítačově kontrolovaným padákem.⁶⁴ Z velké části je považován za futuristický, literární a umělecký směr, který je charakteristický kooperací přírody a technologie produkující obnovitelnou energii. V praxi je Solar punk nejlépe vidět v komunitách, které žijí v tzv. ekovesničkách⁶⁵. Pěstují si svoji obživu a vyrábí si většinu výrobků sami. Překvapivě nejlépe tuto ideologii

⁶⁰ VOJTKO, Tibor. "Nové město, nová generace, naděje pro společnost", aneb Úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925-1930). In: *Lidé města. = Urban People*. 13, č. 3, 2011, s. 443-465.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990. Online. [cit. 2024-09-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:46012f60-034f-11e4-9789-005056827e52?page=uuid:0f7c9640-2df8-11e4-8e0d-005056827e51>.

⁶³ Cyberpunk neboli Kyberpunk, je sci-fi pod žánr, který kombinuje futuristické technologie a úpadek společnosti.

⁶⁴ Republic of Bees. [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://republicofthebees.blogspot.com/2008/04/from-steampunk-to-solarpunk.html>.

⁶⁵ V eko vesničkách žijí komunity o 50-150 osob, žijící nezávisle. Odmítají průmyslové zemědělství a nadměrné používání fosilních paliv.

vystihuje animovaná reklama na řecký jogurt od firmy Chobani.⁶⁶ Zde je zakomponována futuristická technologie s přírodou a lidé žijí v malé komunitě založené na rodině.

1.2 Eleonora Paulová – Růžičková

O životě Eleonory Paulové – Růžičkové víme jen velmi málo. Narodila se roku 1880, Františkovi a Barboře rozené Taflové a její rodiště bylo Konopiště, okres Benešov ležící ve středočeském kraji nedaleko Prahy. Měla 5 sourozenců: Elišku (1867), Františka (1869), Stanislava (1872) Rudolfa (1878) a Ludvíka (1882).⁶⁷ Byla vdaná a narodili se jí dva synové. O jejím dětství není téměř nic známo. Ve svých textech vzpomíná, že díky své matce byla vychovávána k práci a k pravdě, čehož si sama v dospělosti velmi vážila a stejně tak se snažila vychovávat své syny. Už od malička je vychovávala k pomáhání v domácnosti, pravdě a vštěpovala jim, že bohatství není cíl. Nehlásila se k žádné konkrétní církvi. Neuznávala katechismus, nechtěla mít prostředníka mezi sebou a Bohem, jelikož většinu prostředníků považovala za nepravdivé pokrytce. Boha brala jako tvůrce života a životní sílu, která se projevuje všude kolem nás.⁶⁸

Z jejích děl je patrné, že měla jistý odpor k bohatému městskému životu a brala ho jako semeniště pro většinu moderních problémů společnosti. Naopak, v souladu s eubiotickými idejemi, opěvovala život na vesnicích a život úzce spojený s přírodou.⁶⁹

V mládí se strachovala o situaci tehdejší společnosti a později když pomáhala bratrovi s prací, začala se zajímat o eubiotiku.⁷⁰ Byla inspirována svým bratrem a dobovými studii hygienika Mikkel Hindhedeho, jehož koncept⁷¹ zabránil vyhladovění Dánska za 1. světové války. Pro eubiotickou společnost začala psát příručky, chodila do rozhlasu, přednášela a celkově propagovala tento nový myšlenkový směr. Zaměřovala se především na výchovu dětí, organizaci domácnosti a jak zakomponovat eubiotický směr do každodenního života i v měřítku národním. Její texty obsahovaly mimo jiné i příklady ze života, metafory, tabulky a grafy.

⁶⁶ Dear Alice. *Youtube*. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=z-Ng5ZvrDm4>.

⁶⁷ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 524, obraz 620.

⁶⁸ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: 1924.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak řešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: 1924, str. 5-6.

⁷¹ Koncept se skládal ze snížení chovu vepřů a zbylé obilí bylo využito pro výživu obyvatelstva. PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. V Praha: 1927, str. 10.

Své úvahy k tématům spojeným s eubiotikou publikovala v dobových časopisech a tisku, např. v letech 1924 až 1929 napsala několik článků pro časopis Naše doba,⁷² publikovala také v Pokrokovém obzoru.⁷³

Byla aktivní v řadě organizací a spolků. Působila jako místopředsedkyně Rady obrodných organizací, která vznikla roku 1931.⁷⁴ Rada sdružovala několik spolků pracujících na zdravotním i sociálním zdokonalení společnosti, jako byli například Abstinenční svaz, Liga nekuřáků, spolek Vegetářů a další.⁷⁵ Rada usilovala o „návrat k přírodě a k Bohu, to jest zdraví a zdatnost, pravda, nábožnost a mravnost, mír čili zdraví tělesné duchovní, mravní i sociální.“⁷⁶

Také byla členkou Akademie světového míru, organizace, která byla ustanovena 16. srpna 1931, Juliusem Weinerem v Praze.⁷⁷ Ve 30. letech minulého století také byla předsedkyní eubiotické společnosti, respektive její pobočky v Praze, zatímco její bratr Stanislav působil v té době v pobočce v Bratislavě.⁷⁸

Její působení v eubioticky zaměřených spolcích však byla komplikovanější. Mimo čl. Eubiotickou společnost byl roku 1929 založen spolek Eubiotika,⁷⁹ ve kterém byla Paulová jmenována druhou místopředsedkyní, členem spolku byl i lékař Duchoslav Panýrek.⁸⁰ Náplní spolku byla propagace zdravotní preventivní hygieny, šíření smyslu pro zdravou potravu, potírání sociálních chorob a spolupráce na budování různých veřejných institucí skrz časopis

⁷² Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:8481a5d0-d911-11e7-8cdd-5ef3fc9bb22f?page=uuid:849fdb30-d91c-11e7-8cdd-5ef3fc9bb22f&fulltext=Paulov%C3%A1-R%C5%AF%C5%BEi%C4%8Dkov%C3%A1>.

⁷³ Pokrokový obzor. Online. [cit. 2024-11-08]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:20f9c960-e7fa-11e6-9e7e-001018b5eb5c?page=uuid:d40a0f30-e7fd-11e6-8010-005056827e51>.

⁷⁴ Pokrokový obzor. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:1c2950f0-1255-11e8-bdb0-005056827e51?page=uuid:8fcb2820-125b-11e8-8ee4-005056825209&fulltext=Paulov%C3%A1-R%C5%AF%C5%BEi%C4%8Dkov%C3%A1>.

⁷⁵ Úspěch, list československé služby pro ozdravení národa. Online. [cit. 2024-08-26]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:52caf570-7ce2-11ee-883e-0050568d319f?page=uuid:f886f7d8-f481-4f1a-a5b9-6c6ccec54b8c>.

⁷⁶ Úspěch, list československé služby pro ozdravení národa. Online. [cit. 2024-08-26]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:d46f01a0-7cdf-11ee-883e-0050568d319f?page=uuid:b7adbc62-cbf8-44c4-a404-c3dcbbf6f1c1&fulltext=Rada%20obrodn%C3%BDch%20organisac%C3%AD>.

⁷⁷ Pokrokový obzor. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:769f8840-e7f1-11e6-9e7e-001018b5eb5c?page=uuid:ef5af7f0-e7fc-11e6-8b85-5ef3fc9ae867&fulltext=Akademie%20sv%C4%9Btov%C3%A9ho%20m%C3%ADru>.

⁷⁸ Zdravotnická ročenka československá. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a8bcc370-96f0-11e7-8dbe-005056827e51?page=uuid:b5b0c130-c4a4-11e7-80e7-5ef3fc9bb22f>.

⁷⁹ Venkov. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:10dee970-2237-11e8-8485-5ef3fc9ae867?page=uuid:19f04860-2291-11e8-8485-5ef3fc9ae867&fulltext=Paulov%C3%A1-R%C5%AF%C5%BEi%C4%8Dkov%C3%A1>.

⁸⁰ Východočeský rozhled, nepolitický krajinský týdeník. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:82edace6-2e0d-4465-b21a-6ab9bf32d9ad?page=uuid:a7ce0bb0-33f4-11ef-bd9a-005056822549>.

Domácí lékař.⁸¹ Jenže kvůli sporům a údajnému poškození spolku vyčíslenému na 10 000 Kč, které Paulová – Růžičková měla zavinit, musela ze spolku odejít a od té doby měli k sobě tyto dva spolky odpor. Spolek Eubiotika označil Paulovou – Růžičkovou za diktátorku, vše znalkyni medicíny, kterou nestudovala a za zákeřnou osobu co se snaží spolek potopit pomluvami.⁸² Bohužel až na jeden článek a jednu posměšnou básničku⁸³ se nepodařilo dohledat o tomto sporu více informací.

Bez ohledu na zmíněné neshody, pod záštitou Čsl. eubiotické společnosti i Rady obrodných společností veřejně přednášela o zdravém životním stylu a prezentovala poučné přednášky pro každodenní život.

Eleonora Paulová – Růžičková zemřela v úterý 9. 1. 1940 v Praze a pohřeb měla následující pátek 12.1. 1940. Bylo jí 60 let.⁸⁴

⁸¹ Nový velký ilustrovaný slovník naučný. Online. [cit. 2024-08-26]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:a270c520-4e05-11e4-ab76-005056827e51?page=uuid:46401420-9cd1-11e4-b69d-5ef3fc9ae867>., Východočeský rozhled, nepolitický krajinský týdeník. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:82edae6-2e0d-4465-b21a-6ab9bf32d9ad?page=uuid:a7ce0bb0-33f4-11ef-bd9a-005056822549>.

⁸² Naše hory. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:aaa04ec9-1f88-4a6c-b7ce-b2d9862cb7f2?page=uuid:569f0ca0-4043-11e7-966f-005056820560&fulltext=Paulov%C3%A1-R%C5%AF%C5%BEi%C4%8Dkov%C3%A1>.

⁸³ Naše hory. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:fe710a9c-7aa3-47b8-9c2c-7c4386c90868?page=uuid:8d2c80e0-4043-11e7-9385-005056822549>.

⁸⁴ Moravský deník. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:d5b1e778-dfbc-4581-afc8-5badb6e94176?page=uuid:35aac2e0-7c42-11e9-ba7f-005056827e51&fulltext=Paulov%C3%A1-R%C5%AF%C5%BEi%C4%8Dkov%C3%A1>.

2 DÍLO ELEONORY PAULOVÉ RŮŽIČKOVÉ

V následujících částech představím hlavní témata, kterým se Eleonora Paulová – Růžičková věnovala. Tato témata jsou uspořádána převážně chronologicky, počínaje autorčíným postojem k tehdy hojně diskutované problematice prostituce a jejím návrhem na řešení tohoto problému. Poté se zaměříme na autorčín pohled na emancipaci žen, v němž se zabývá jak pozitivy, tak negativy této problematiky. Následuje její vize výchovy, která provází člověka po celý život, přičemž se převážně orientuje na výchovu dětí. Posledním tématem, které bude probíráno, je eubiotika konkrétně její základní myšlenky a zdravotní způsoby péče, organizace domácnosti podle eubiotických principů, stravování a hospodářské aspekty.

2.1 Prostituce a boj proti ní

Prostituce byla za první republiky velmi diskutované téma, sledované z hlediska sociálního, zdravotního, i mravního. Proto není překvapivé, že se mu také Eleonora Paulová – Růžičková věnovala. Tématu prostituce se autorka dotýká převážně v knize jménem „Jak řešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?“ z roku 1924. A poté toto téma dále rozebírá v publikaci jménem „Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politický“ z roku 1927.

V první knize mimo prostituci rozebírá i odpovědnost za dítě, která, podle autorky, začíná už v mládí rodičů. Rodič se má celý život snažit o co nejlepší já, a to jak péčí o své zdraví, tak i sebevýchovou a sebekázní. Tato odpovědnost se ale netýká jen potenciální matky ale i otce.

Ve druhé knize rozebírá, jaké jsou podle ní příčiny nízké porodnosti, které zahrnují nejen prostituci, ale také degeneraci způsobenou značným bohatstvím jedné části populace, zatímco druhá část čelí rozsáhlé chudobě a s tím spojeným zdravotním problémům. Dále v této publikaci poprvé popisuje nový směr eubiotiku, kterou světu představil autorčín bratr Stanislav Růžička pět let před vydáním knihy.

Z obsahu obou děl je patrné, že se jejich autorka staví velmi silně proti prostituci. Paulová – Růžičková vnímala prostituci jako sociální nemoc celé společnosti, která lidstvo ničí zevnitř. Nemoc, která podporuje nemravné chování, působí rozvraty v rodině, vede ke zneužívání žen a samozřejmě k rozšiřování pohlavních nemocí.

Autorka se zbavila veškerého studu, co se týče tohoto tématu a psala o prostituci zcela otevřeně.⁸⁵ Skrz všechny její publikace je znát že se snaží čtenářům a čtenářkám nabídnout radu

⁸⁵ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak rozřešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 10.

a pomoc v podobě eubiotiky. Eubiotika se měla stát lékem na řadu „sociálních nemocí“ včetně prostituce. A jelikož základní premisou, na které eubiotika staví je, že každá nemoc má svoji příčinu, brala prostituci jako jednu z největších nemocí společnosti a její příčinu přičítala slabé morálce a nedostatečné výchově.

Nejvíce náchylné k prostituci byly dle autorky dívky rostoucí v rozvrácené rodině, dívky nemanželského původu nebo sirotci.⁸⁶ Tito „slabí“ jedinci pak neměli jakoukoliv jinou možnost k obživě než prostituci. Autorka tedy poukazovala na sociální rozměr prostituce a vnímala ji jako důsledek špatných hospodářských poměrů části společnosti, zároveň ji však nahlížela jako problém mravní, a proto chtěla proti prostituci bojovat výchovou.

Pohlavní výchova byla po většinu historie tabuizovaným tématem, velkou zásluhu na tom měla katolická církev, která považovala vše, co se týkalo sexuality za hřích. Více se sexualitou začínali zabývat až osvícenští učenci, díky kterým poté docházelo k objasňování některých otázek týkajících se těhotenství, pohlavního aktu i menstruace.⁸⁷ Stále ale přetrvávalo přesvědčení o těchto tématech nemluvit.

Osvětu v oblasti pohlavní výchovy navrhovala Paulová – Růžičková zavést už na obecních školách, jakmile dítě začíná procházet pubertou, kde se děti mají dozvědět všechny potřebné informace, které jsou pravdivé, nestranné a taktně podané.⁸⁸ Ať už by to byly funkce jednotlivých částí těla, či informace k čemu slouží a jak se o své tělo starat po stránce hygienické. Sexuální hygiena se měla skládat z pečlivé čistoty, pohybu na čistém vzduchu a z jednoduché stravy. Za součást hygieny autorka považovala i nabádání mládeže ke zdrženlivosti a varování před mimomanželskými styky a před hrozbami pohlavních chorob.⁸⁹

Dále chtěla děti naučit sexuální etice, která spočívala v odpovědnosti za dítě. Zde se chtěla zaměřit obzvláště na chlapce, aby měli úctu k otcovství, k ženám a nezneužívali je. Jelikož muž má podle Paulové – Růžičkové stejnou odpovědnost za dítě jako žena.⁹⁰

⁸⁶ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak rozřešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 12.

⁸⁷ LENDEROVÁ, Milena; HANULÍK, Vladan. *Úvod do studia gender history*. Dostupné z:

https://ff.upce.cz/sites/default/files/public/st43043/uvod_do_studia_gender_history_164539_176577.pdf.

⁸⁸ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 27-28.

⁸⁹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 28.

⁹⁰ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 29.

Pohlavní styk pro autorku znamenal posvátný akt, který má sloužit jen ke stvoření další generace a který by se neměl ukazovat na veřejnosti ať už v podobě prostituce nebo i v médiích jako byla hudba, filmy, noviny nebo knihy.⁹¹

Z celé autorčiny tvorby silně vyplývá to, že jí velice záleží na dítěti. Od jeho stvoření až po jeho výchovu. Tomu odpovídá i její postoj na manželství bez dítěte, na který má následující názor: „Spojení muže a ženy, ať církevně nebo laickými úřady, jež uzavřeno bylo již v předpokladu, že nebude dětí, nemůžeme nazvat rodinou. Jest to spíše oboustranná prostituce, spojení s jediným účelem rozkoši pohlavní lásky... Toto spojení je omylem, neboť pro celý život může pojití muže a ženu jen dílo tvůrčí, kterým jest zplodění a odchování dětí...“.⁹² Stejný názor měla i na tehdejší volnou lásku, tedy sexualitu, která není nutně podmíněna manželskou smlouvou,⁹³ kterou považovala za sobeckou a nezodpovědnou a jejíž zastánci si jen dopřávají uspokojení pohlavního pudu.

Ženami volné lásky a prostitutkami autorka velice pohrdala. Obě skupiny popisuje jako ženy namočené silnými voňavkami, oblékající se rafinovaně a nápadně aby mohly podněcovat muže a pobuřovat počestně žijící ženy. Dále je popisuje jako materialistické a povrchní osoby, kterým záleží jen na jejich kráse, která však když pomine, nezůstane ženě nic.⁹⁴

Ze své kritiky nevynechala ani muže, kteří svojí slabou morálkou zneužívali nevinná děvčata a poté je nechali na pospas, mezitím co se vyhýbali tzv. veřejným prostitutkám⁹⁵ a tím společenskému pohoršení a pohlavním chorobám.⁹⁶ Nemluvě o mužích, kteří vědomky roznášeli pohlavní choroby jako byl třeba syfilis.⁹⁷

Na konci 19. století se začaly objevovat pozitivní názory na abolicí prostituce, mezi stoupenci abolicie patřil i T. G. Masaryk. I když tyto názory měly své odpůrce, byl roku 1922 schválen zákon o potírání pohlavních nemocí. Nevěstince byli zavřeny a prostitutky přišly o střechu nad hlavou, obživu a svou relativní svobodu. Prostituce ale probíhala dále v zákulisí

⁹¹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak rozřešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 11.

⁹² PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 14.

⁹³ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola, aneb, Prostituce za Rakouska i republiky*. V Praze: Karolinum, 2002.

⁹⁴ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 13 a 27

⁹⁵ Autorka popisovala veřejné prostitutky jako ženy, které jsou na veřejnosti nemravně oblečeny a netají se svým povoláním. PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak rozřešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 13.

⁹⁶ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak rozřešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 14.

⁹⁷ Syfilis se začal rozšiřovat už od konce 15. století. Objevil se z nenadání a lidé ho považovali za boží trest kvůli rozšířené a přijaté prostituci. Začaly tak pokusy o represii a regulaci. Prostituce ale zůstávala přijatá jako součást společnosti. LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola, aneb, Prostituce za Rakouska i republiky*. Praha: Karolinum, 2002.

barů a vináren a počet nakažených rostl.⁹⁸ I když zákon neplnil očekávání abolicionistů, považovali jeho neúčinnost za důsledek nedostatečné přísnosti. Znovu se rozvinula diskuse o problematice prostituce a vyústila v abolici napříč celou Evropou.⁹⁹

Paulová – Růžičková byla očividně zatvrzelá abolicionistka, které se nebála ukázat svůj názor. Zapojovala se do diskusí o problematice prostituce a snažila se najít řešení a v jejích očích lék.¹⁰⁰ Tím se pro ni stala již zmíněná pohlavní výchova.

Hlavním problémem zákona bylo to, že prostituce, ačkoliv byla zakázána, nezmizela a jelikož byla trestná, „prodejné ženy“ se styděly hledat pomoc. Bály se už ne jenom společenského pohoršení, ale už i trestání zákonem. A protože nebyla regulována a pod dohledem mohly se tak snadněji šířit pohlavní nemoci. Pohlavní výchova je jen jedním z mnoha kroků v řešení této složité problematiky.

Autorka se ve své snaze mluvit o této problematice, i ve svých nápadech na možná řešení zdá být dosti pokroková, ale v ostatních aspektech je konzervativní. Paulová – Růžičková má progresivní přístup k otevřenosti diskuse o prostituci a také v potřebě zavést otevřenou a objektivní sexuální výchovu do škol. Dále je velmi pokroková ve svém pohledu na téma rovnosti v odpovědnosti. Ať už se to týče odpovědnosti za narozené dítě nebo odpovědnosti ve vztahu k prostituci. Na všechny zúčastněné pohlížela stejně, a to mnohdy není typická situace. V průběhu dějin byly stíhány a trestány převážně ženy. Prostitutky se potýkaly se stigmatizací, která je vyčleňovala na okraj společnosti, zatímco muži mohli bez problémů navštěvovat nevěstince, platit za sexuální služby a žít dál bez následků. A pozůstatky této mentality jsou pociťovány do dnes.

Na druhou stranu je Paulová – Růžičková velmi konzervativní ve svém pohledu na role ženy jakožto matky a manželky. V očích autorky jsou tyto role považovány za nejdůležitější a jsou často v podstatě nahlízeny jako jediný účel života ženy. Jakmile se ženy vymykají dané roli, autorka na ně nahlíží velmi negativně, a i když uznává že se k tzv. nejstaršímu řemeslu dostávají převážně ženy, které nemají na výběr, zároveň je ale obviňuje z marnivosti, která je příčinou jejich dluhů. Dále se dá říci, že je konzervativní z hlediska pojetí pohlavního styku, na který nahlížela jen skrz jeho reprodukční roli.

⁹⁸ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola, aneb, Prostituce za Rakouska i republiky*. V Praze: Karolinum, 2002.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ O prostituci autorka i přednášela. Příkladem může být např. 18. kongres Volné Myšlenky, kde představila potřebu vzdělávat mládež v problematice prostituce. *Čas*. Online. [cit. 2024-10-14]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:8528b080-8dec-11e9-98f4-005056827e51?page=uuid:ad559cf0-8e14-11e9-b66a-005056825209>.

Autorka se na problematiku prostituce dívá poněkud povrchně a naivně, jelikož pohlavní akt je jednou ze základních lidských pudových vlastností, které se společnost nikdy zcela nevyhne. Na druhou stranu je důležité se učit sebekontroly a úctě k opačnému pohlaví. Prostituce však představuje velmi komplikovaný a mnohvrstevný problém, jehož řešení není nijak jednoduché.

2.2 Emancipace žen z pohledu Eleonory Paulové – Růžičkové

Eleonora Paulová – Růžičková se problematice emancipace žen krátce věnuje v první polovině své tvorby. Nejvíce se jí věnuje ve své druhé vydané knize jménem „Za pravou zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické.“ z roku 1927. Dále se tématu věnuje ve spojitosti s problematikou prostituce v knize s názvem „Jak řešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?“ z roku 1927.

V první zmíněné knížce autorka rozebírá problémy nízké porodnosti a jako jednu z hlavních příčin uvádí právě emancipaci žen.¹⁰¹ Autorka považovala emancipaci za příčinu, proč ženy potlačovaly svůj mateřský pud a odkládaly nebo odmítaly zakládání rodin. V očích Paulové – Růžičkové, měla žena považovat za své hlavní poslání být matkou a manželkou. Jak již je uvedeno na str. 23, autorka považovala za nutné zplodit dítě, jelikož manželství bez potomků pokládala za oboustrannou prostituci, a takováto manželství byla poté více náchylná k rozvodům.¹⁰² Neprojevila, ale už názor na situace, kdy početí není možné, ať už z biologických nebo jiných důvodů.

Paulová – Růžičková si byla vědoma toho, že existují ženy bez mateřského citu a chovala k těmto ženám úctou, pokud se plně věnovaly vědě, umění či kultuře. Nechtěla ale, aby tyto ženy byly považovány za vzor pro ostatní ženy a lamentovala nad jejich ztraceným potenciálem, jakožto matek.¹⁰³ I když hovořila o úctě k pracujícím ženám, následně je ale obvinila z nezodpovědnosti v hospodaření a z bezohledného utrácení. Na místo jednotvárného zaměstnání autorka doporučovala takové uspořádání domácnosti, kde by manželka (matka) zasahovala s rozvahou a moudrostí, a kde uspokojí jak své tělesné, tak i duševní nároky. Tělesnými nároky měla autorka na mysli domácí práce jako je např. uklízení a duševní nároky autorka stanovila jako úvahy nad optimálními opatřeními pro domácnost, zahrnující například

¹⁰¹ Emancipace žen znamená vyproštění žen ze závislosti na mužích, získání svobody, společenské nezávislosti, rovných práv.

¹⁰² PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické.* Praha: 1927, str. 14.

¹⁰³ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické.* Praha: 1927, str. 17.

výběr obuvi, oblečení a dalších potřeb, které je třeba pečlivě a uvážlivě zvolit, aby bylo možné ušetřit část finančních prostředků.¹⁰⁴

Mužské hospodářské poměry byly podle autorky přes míru zkrášlovány a ženské naopak neprávem shazovány. V zaměstnání byli muži „uvězněni“ a do tohoto vězení se hrnuly i ženy. Muže v zaměstnání autorka považovala za otroky, kteří se museli vzdát svých snů a ideálů, jen aby mohli uživit svou rodinu. Přičemž právě rodina, studium nebo partnerská láska, má být pro muže světlem na konci tunelu.¹⁰⁵

Zároveň ale autorka pokládala za důležité to, že žena má právo na vzdělání, ale to, aby své nabyté vzdělání využila, např. v realizaci své profese, nebo kariéry mimo domácnost, nepovažovala již Paulová – Růžičková za podstatné. Přičemž možným důsledkem toho, když je žena v domácnosti, bez vlastního příjmu a je zcela finančně, i jinak závislá na svém manželovi, může být konfliktní, nešťastné, toxické manželství.

Autorka rozdělovala život ženy na tři fáze. První bylo dětství a dopívání, kde se dívka rozvíjí tělesně, duševně i mravně. Je to období, kde si dívka hledá své sebeurčení a učí se sebevědomí a radosti k práci. Poté nastává období mateřství, kdy je prakticky celý život ženy zaměřen na výchovu dítěte. Poslední fází je doba po dozrání dětí, kdy se žena může věnovat své tvůrčí činnosti duševní, veřejné nebo sociální.¹⁰⁶

Co se autorčina pohledu na ženy prostitutky a ženy volné lásky týče, zatracovala obě. Nesouhlasila s jejich způsobem života, popisovala je jako rafinované, materialistické a zákeřné vůči čestným tradičním ženám,¹⁰⁷ jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole.

Představa správné a moderní ženy v očích Paulové – Růžičkové se zakládala na vzdělanosti, počestnosti a na dychtivosti stát se matkou, která věnovala svůj život své rodině a v pozdějších letech se věnovala práci v sociální oblasti. Jakmile se však žena vymykala tomuto danému vymezení, autorčino dobré mínění vůči této příslušné ženě klesá. Nadále pak na tyto ženy autorka nahlíží negativně a nespravedlivě je generalizuje. Příkladem může být autorčín názor na ženy volné lásky „V úžasné snaze za každou cenu se líbiti mrhá šatstvem a prádlem,

¹⁰⁴ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 63.

¹⁰⁵ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 60.

¹⁰⁶ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 65-66.

¹⁰⁷ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 13 a 27.

plýtvá penězi, z počátku lehce nabylymi. Přijímá i láká od muže dary za chvilkovou rozkoš, neptá se, odkud bere na ně peníze, lační jen po nových věcech, kterými chce oslňovati.“¹⁰⁸

Autorčino přesvědčení o ženském předurčení jakožto matky, vychází z uspořádání genderových rolí, které se upevnilo v období 19. století. Žena byla spjata se svou rodinou. K matce byla projevoována úcta a poskytována ochrana. Ženy měly být povahou vřelé a vznešené, po vzoru Panny Marie. Tento pohled byl spjat převážně s uměleckým směrem Biedermeier, který spočíval v hledání společné harmonie a zabránění konfliktů.¹⁰⁹ Situace ale nebyla jednolitá. Během druhé poloviny 19. století dochází v českých zemích k řadě společenských změn a díky tomu se začínají postupně měnit i role žen. Začínaly se postupně otevírat dveře dívčích škol a zakládaly se ženské spolky. Aktivity spolků se soustředily převážně na propagování češství a členky pomáhaly rozvíjet českou kulturu, a tak navazovaly na vlastenecké úsilí svých předchůdkyň.¹¹⁰ Nová možnost získání vzdělání představovala prostředek, převážně pro neprovdané a nepřilíš majetné ženy, jak si zajistit obživu.¹¹¹ Ve svém snažení dokázal spolek Minerva, spoluzaložený Eliškou Krásnohorskou,¹¹² založit první české gymnázium pro dívky, díky kterému později mohly absolventky nastoupit na univerzitu.¹¹³

Tyto vzdělané ženy následně začínaly zakládat profesní a zastřešující organizace. Prvním takovýmto spolkem se stal Ústřední spolek žen českých, který se stal zastřešující organizací již existujících ženských spolků. Cílem těchto organizací bylo prosazení rovnosti obou pohlaví v rodinném i profesním prostředí, dále rovnost v politice a získání aktivního i pasivního volebního práva pro všechny, které bylo uzákoněno roku 1920.¹¹⁴ Přesto myšlenka, že hlavní rolí ženy je být matkou přetrvávala hluboko do 20. století.

Feministické debaty se neustále vracely k základnímu fyziologickému významu ženy.¹¹⁵ Žena jakožto rodička a vychovatelka měla obzvlášť prominentní postavení v nově vznikajících myšlenkových směrech, včetně eugeniky a eubiotiky. Eugenika, jakožto „vědní“ obor snažící

¹⁰⁸ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak rozřešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 27.

¹⁰⁹ BAHENSKÁ, Marie; MUSILOVÁ, Dana a HECZKOVÁ, Libuše. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta, 2011, str. 59.

¹¹⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století. Gender sondy*. Praha: Libri, 2005, str. 56.

¹¹¹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století. Gender sondy*. Praha: Libri, 2005, str. 103.

¹¹² Eliška Krásnohorská (* 18. 11. 1847 – † 26. 11. 1926) byla česká básnířka, spisovatelka, překladatelka a libretistka.

¹¹³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století. Gender sondy*. Praha: Libri, 2005, str. 130-132.

¹¹⁴ MALÍNSKÁ, Jana; BAHENSKÁ, Marie. *Za volební právo žen!, aneb, Jak se volilo v Čechách*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2022, str. 18 a 79.

¹¹⁵ BAHENSKÁ, Marie; MUSILOVÁ, Dana a HECZKOVÁ, Libuše. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta, 2011, str. 79.

se o zlepšení genetické kvality populace, získala v průběhu 20. století na významu, zejména po první světové válce. V tomto období, kdy se mnoho zemí potýkalo s demografickými ztrátami a potřebou obnovy populace, se mateřství začalo stavět ještě více do centra pozornosti.

Ženské hnutí té doby se z části shodovalo s eugenikou, a to převážně ve spojitosti s ochranou matek a dětí, v řešení problematiky pohlavních chorob nebo lékařských předmanželských prohlídek, ale eugenické myšlení bylo náchylné k ovládnutí a potlačování práva ženy na své vlastní tělo, přidělování partnera bez svobodné volby partnerky, zjištění, jestli vůbec daná žena chce být matkou a v neposlední řadě nebezpečně redukovalo ženu pouze na rodičku. Feministky dané doby se často snažily prosazovat myšlenku, že otázky jako nízká porodnost by měly být řešeny komplexněji, a ne pouze z pohledu tradičního pohledu na roli ženy jako matky. Kritizovaly stereotypy, které omezovaly ženy v jejich osobním a profesním životě, a zdůrazňovaly potřebu podpory a rovnosti v rámci rodiny i společnosti.¹¹⁶ Paulová – Růžičková stála převážně za eugenikou, propagovala předmanželské prohlídky, volbu správného partnera ale i jednoženství.¹¹⁷

Paulová – Růžičková měla, co se týče emancipace žen, převážně tradicionalistické názory. Autorka uznávala ženské postavení výhradně v roli matky a rodičky. Ano uznávala ženy v zaměstnání, ale jen v situaci, kdy nemohou mít své vlastní potomky. Dále podporovala vzdělání žen v mládí, ale žena mohla své vzdělání využít jen v domácnosti. Toto přesvědčení se shoduje s hnutím, které podporovala, kterým byly eugenika a eubiotika. Zastánci obou hnutí, spolu s Paulovou – Růžičkovou, věřili, že emancipace žen je zčásti důvodem nízké porodnosti, a proto se jí snažili zabránit. Autorka viděla ženu jako vůdkyni eubiotické domácnosti a rodiny. Zaměstnání obecně vnímala negativně, a proto nepodporovala vyšší zaměstnání žen. V tomto ohledu jsou myšlenky Paulové – Růžičkové zcela v souladu s názory mužů eugeniků či eubiotiků.

2.3 Výchova

Eleonora Paulová – Růžičková se problematice výchovy dětí věnovala poměrně často a objevuje se skoro v celé její tvorbě. Výchovu rozebírala převážně v první polovině své publikační kariéry, konkrétně v knihách s názvem „Jak řešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?“ vydané v roce 1924. Nejvíce téma rozebírala v knize „Jak vychovávat děti v rodině“ vydané v roce 1924. Dále v tématu pokračovala v knížce

¹¹⁶ BAHENSKÁ, Marie; MUSILOVÁ, Dana a HECZKOVÁ, Libuše. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta, 2011, str. 83.

¹¹⁷ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 12.

jménem „Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické“ vydané v roce 1927. A v neposlední řadě téma krátce rozebírá v publikaci „Racionální organizace domácnosti“ vydané Čsl. Eubiotickou společností a Mezinárodní Uníí pro zdravotní hospodářství v roce 1929.

Výchovu autorka považovala za velmi důležitou součást života, která provází člověka celý život. Ze začátku své autorské dráhy se zejména soustředí na výchovu lidí k odpovědnosti za dítě. Každý člověk se má celý život připravovat na situaci, kdy zplodí své vlastní dítě. Na onu situaci se má připravovat stálou sebekontrolou a sebekázní. Má se starat o své fyzické i duševní zdraví a pěstovat a utužovat svou povahu skrz zdolávání životních překážek.¹¹⁸

Odpovědnost za dítě, chtěla autorka v lidech pěstovat už od školních let. Převážně se chtěla zaměřit na muže, žijící ve městech. Považovala je mnohdy za zvrácené a za lidi co nemají jakýkoliv respekt k otcovství nebo k ženám a utápí se v alkoholu a v prostituci.¹¹⁹ Tím pádem je chtěla naučit odpovědnosti, správnému otcovství a tomu že pohlavní pud neslouží jen k uspokojení. Ženu bez odpovědnosti za dítě, zas autorka považovala za někoho, kdo například hází své dítě na starosti svému manželovi, ačkoliv není jeho biologickým otcem.

Daná problematika měla být zahrnuta v pohlavní výuce. Pro rodiče, kteří nejsou schopni podat potřebné informace svému dítěti, chtěla autorka zavést vzdělávací kurzy od školených profesionálů.¹²⁰ Sexuální výchovu ve školách, chtěla autorka zavést již v obecných školách v přírodovědných hodinách. Téma reprodukce chtěla autorka dále probírat na příkladech oplodněných slepičích vajíček.¹²¹ Celou výuku ale autorka plánovala vést ve stylu návratu k rodinnému životu úzce spjatému s přírodou, jelikož zemědělský způsob života považovala za nejlepší cestu k nápravě společnosti.¹²²

Ve druhé výše uvedené publikaci se autorka zaměřuje na výchovu dítěte nejvíce. Rodina, a hlavně dítě bylo pro Paulovou – Růžičkovou nesmírně důležité a tím pádem i jeho výchova. Rodiče měli vystupovat jako vzor pro potomka a tím nejdůležitějším vzorem měla být matka. Matka je bezpodmínečně spjata se svým potomkem, proto autorka apelovala na stát, aby

¹¹⁸ Projevuje se tu autorčino přesvědčení o důležitosti eugeniky, která si zakládala ve zlepšení genové výbavy lidstva skrz selekci a podpory zdravých jedinců.

¹¹⁹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak rozřešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: B. Kočí, 1924.

¹²⁰ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak rozřešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 37.

¹²¹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 36.

¹²² PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak rozřešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 33.

zavedl alespoň dvouletou mateřskou dovolenou se státním platem.¹²³ Dále požadovala, aby bylo budováno kvalitní zdravotnictví a lepší školství a kulturně – výchovné instituce.

Tento požadavek reagoval na to, že léčebných institucí v meziválečném Československu bylo pomálu. To se týkalo převážně porodnic a stejně tak tzv. nalezinců.¹²⁴ Školky, které byly před první světovou válkou vedlejší záležitostí, se od 20. let 20. století rychle rozšiřovaly. Pro rozšíření možností poradenství a péče o děti a matky bylo zásadní založení spolku Československá ochrana matek a dětí. Spolek byl založen v roce 1914 a o dva roky později otevřel svou vlastní porodnici, útulek pro svobodné matky, útulek pro děti a poradnu. V roce 1933 měl spolek jen v Praze už přes 30 poraden.¹²⁵

Autorka, jak je zmíněno výše, neměla v oblibě výchovu dětí ve městech. Města považovala za hnízdiště pro nemoci všeho druhu, čemuž chtěla zabránit návratem k přírodě. To znamenalo umožnit rodinám přestěhovat se z centra na okraje daného města, kde by rodiny bydlely obklopeny zelení zahrad, polí apod.¹²⁶ Ve stejné míře, snad i více, opovrhovala výchovou v zámožných rodinách. Ty vykreslovala jako místo, kde je dítě dáno do péče vychovatelkám a služebným, zatímco se matka schází a promenáduje po městě se svými přítelkyněmi.¹²⁷ Zde se opět ukazuje, že mateřství bylo pro Růžičkovou stěžejním posláním ženy, proto nedokázala pochopit, že se ženy z určitých vrstev nevěnují celodenně péči o děti a viděla v tom základ řady pozdějších negativních jevů u dětí. Děti vyrůstají rozmazlené ale zároveň osamělé, často nemocné z nadbytku a v dospělosti se pak utíkají přímo do náruče alkoholismu, prostituce v některých případech se uchylují i k sebevraždě.¹²⁸

Na druhou stranu autorka idealizovala život na venkově. Místo, kde si jsou muž a žena věrni a dítě žije na čerstvém vzduchu a učí se i přirozené funkci reprodukce díky pozorování přirozeného chování zvířat. Jinak se k výchově na venkově stavěly některé názory zbytku společnosti, které tvrdily, že venkovské prostředí je spojeno s horšími hygienickými podmínkami a neznalostí v oblasti péče o kojenče a jeho výživu.¹²⁹

¹²³ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 16.

¹²⁴ RÁKOSNÍK, Jakub a ŠUSTROVÁ, Radka. *Rodina v zájmu státu: populační růst a instituce manželství v českých zemích 1918-1989. Knižnice Dějin a současnosti., 60. svazek*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2016, str. 78. ISBN 978-80-7422-378-5.

¹²⁵ RÁKOSNÍK, Jakub a ŠUSTROVÁ, Radka. *Rodina v zájmu státu: populační růst a instituce manželství v českých zemích 1918-1989. Knižnice Dějin a současnosti., 60. svazek*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2016, str. 80. ISBN 978-80-7422-378-5.

¹²⁶ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 19.

¹²⁷ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 32.

¹²⁸ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 31-33.

¹²⁹ RÁKOSNÍK, Jakub a ŠUSTROVÁ, Radka. *Rodina v zájmu státu: populační růst a instituce manželství v českých zemích 1918-1989. Knižnice Dějin a současnosti., 60. svazek*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2016, str. 81. ISBN 978-80-7422-378-5.

Dále autorka chovala velkou úctu k chudým ženám, které sice neměly dostatečných prostředků k zaopatření svého dítěte, ale tyto děti vyrůstaly s láskou. Tyto děti se učí takzvanému pravému životu, sebekázní, pilnosti a vytrvalosti.

Poněkud paradoxní se zdá být názor Růžičkové, že dítě v chudobě má lepší život nežli to v rodině bohaté. Paulová – Růžičková viděla situaci zkresleně, vyzdvihovala klady života na venkově nebo života chudých vrstev, ale nedokázala vidět negativa spojená s péčí o děti v chudých podmínkách.

Kázeň pro autorku neznamenała přímo trestání, ale spíše souhrn mravních zkušeností, které byly předávány prostřednictvím rozhovoru nebo poučováním. Výchova prostřednictvím kázně, pro autorku více méně znamenala: každý sám za sebe, samostatnost, považování si svého majetku a udržování tělesného a duševního zdraví.¹³⁰

Paulová – Růžičková zavrhovala kázeňské tresty, obzvláště tělesné vůči dětem, zvláště pak v situacích, kdy dítě opakuje dříve odpozorované, nevhodné chování rodičů. Když už dítě zavíní určitou nehodu, často se stane, že samo cítí vinnu a není potřeba dalšího trestu ale jen domluvy. Dále pohrdala strašením dětí. Bezdůvodné strašení ze zábavy, může mít i trvalé následky na duši i na nervovém ústrojí. Paulová – Růžičková si velmi silně zakládala na respektu k dítěti.

Jednou z hlavních myšlenek její výchovy, bylo právo dítěte na pravdu. Pravdivě jim odpovídat na otázky, které pokládají a nelhat o věcech, u kterých si budou moct děti potvrdit jejich pravdivost. Proto je důležité odpovídat otevřeně i když rodič neví odpověď a v některých případech, když je to potřeba, odpovídat šetrně. Zvídavé otázky dítěte dokáží sblížit rodinu a mohou poučit i rodiče skrz vyhledávání odpovědi. Zvídavé dítě tak vyroste ve zvídavého a vzdělaného člověka.¹³¹

Podobný názor měla na výchovu ve zkušenostech. Tím se rozumí umožnit dítěti zapojit se do domácích prací, které obvykle vykonávají rodiče, čímž si může osvojit motorické dovednosti. Mezi tyto dovednosti patří i manipulace s potenciálně nebezpečnými předměty, jako jsou sirky či ostré předměty. Dítě tak má menší tendenci zkoušet nebezpečné věci bez vědomí rodičů.¹³² Pod dohledem, je má rodič poučit o bezpečnosti a jak s nimi nakládat a dítě se tak může postupně zapojovat do domácích prací a případně zapojovat i do společného

¹³⁰ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 34.

¹³¹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 37-43.

¹³² PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 46.

rozhodování rodiny. S rozvíjením možnosti samo za sebe rozhodovat, má mít dítě i možnost zvolit si, co bude se svým životem dělat a má být ve svém rozhodnutí podporováno rodiči.¹³³

Krátce se dotkla i náboženství ve výchově. Paulová – Růžičková, ovlivněna výchovou své matky, víru do rodiny moc nezatahovala. Neměla v oblibě katechismus.¹³⁴ Nevěřila, že je potřeba prostředníka mezi člověkem a bohem, zvláště když daný prostředník tzv. hlásá vodu a pije víno. Své děti nenutila chodit do kostela, modlit se, nevnucovala jim představy osobního Boha a bibli poznaly až v pozdějších letech.¹³⁵ Autorčinou vírou byly myšlenky „být dobrým člověkem“ a „sloužím-li dětem, sloužím bohu“.¹³⁶

Autorčin styl výchovy v rodinách, se velmi podobá konceptu vzdělávání ve školách z pera pedagožky a vrstevnici Paulové – Růžičkové, Marii Montessori. Maria Montessori se narodila roku 1870 v Itálii a jako první žena vystudovala lékařství na univerzitě v Římě. Provedla výzkum v oblasti vzdělávání postižených dětí a později ho rozšířila o vzdělávání dětí předškolního věku. I přes odpor zastánců ortodoxního vzdělávání, byly její metody přijaty v řadě zemí světa.¹³⁷

Hlavním pravidlem vzdělávání Montessori, byla svoboda dítěte. Svobodu, Montessori definovala jako žití s dobrými způsoby a se slušným chováním. Jakékoliv ostatní užitečné činy, pokud se nevymykají dobrým způsobům a chováním, by měli být umožněny a učitelem pozorovány.¹³⁸

Učitel jakožto pozorovatel měl pasivní roli, která se vyznačuje dychtivým sledováním svých žáků. Patřila sem i svoboda pohybu, kdy si dítě může zvolit kde si sednout nebo si přemístit sedací nábytek a tím se učit koordinaci. Svobodu ale dítě nedostává automaticky, musí ji získat. Postupně se odpoutávat od pomoci ostatních a získávat tak nezávislost. Dítě závislé na pomoci od ostatních není svobodné. Rodič se nemůže chovat jakožto sluha ke svému dítěti, protože se tím dusí vlastní užitečnost a spontánní činnost potomka.¹³⁹

Kázeň je v očích Montessori branná jako uvědomělá kázeň. Uvědomělé dítě je schopno ovládat samo sebe a kontrolovat se, což je možné dodržováním určitých pravidel. Dodržování pravidel je možné skrz vedení vychovatele. Díky uvědomělé sebekázni není potřeba závažných trestů nebo velkých odměn. Dítě získává vědomí vlastní důstojnosti a začíná se zajímat více o své úspěchy nežli o vnější odměny. Tresty zas Montessori realizovala tak, že dítě, které bylo

¹³³ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 58-59.

¹³⁴ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 62.

¹³⁵ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 64.

¹³⁶ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: B. Kočí, 1924, str. 63.

¹³⁷ MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1234-8.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1234-8.

neposlušné posadila do kouta, kde se s ním nikdo nebavil a učitelka se k němu chovala jako k nemluvněti. Dítě už více neposlušné nebylo.¹⁴⁰

Obě dámy, ať už Montessori nebo Paulová – Růžičková, se v představách o výuce v domácnosti a ve škole dost podobaly. Obě si zakládaly na pravdě, respektu k dítěti a na jeho svobodě. Věděly, že je potřeba dětem dát volnost ale nenechat je bez kontroly. Snažily se vychovat děti k samostatnosti v myšlení i ve zkušenostech. Nelibovaly si v tělesných trestech a místo nich používaly domlouvání a vlídnější způsoby.

Způsoby výchovy Marii Montessori byli součástí mezinárodního hnutí jménem reformní pedagogika, nová výchova nebo také alternativní školy. Reformní pedagogika bylo souhrnné označení pro různé teoretické koncepce a praktické snahy, snažící se o změnu ve školství. Alternativní školy byly nejvíce rozvíjeny v první polovině 20. století.¹⁴¹ Nejznámější představitelé hnutí byli John Dewey,¹⁴² Maria Montessori, Célestin Freinet,¹⁴³ Peter Petersen,¹⁴⁴ Rudolf Steiner¹⁴⁵ nebo Ellen Keyová.¹⁴⁶ Mezi české představitele můžeme zařadit například Václava Příhodu, jehož způsob pedagogiky vychází z koncepce jednotné školy neboli je školou pracovní a společenskou. Příhoda používal metody samoučení, spolupráce učitelů a žáků a snažil se podporovat v žácích otevřenost, upřímnost, zdravé sebevědomí, samostatnost apod.¹⁴⁷ Dalším představitelem nové výuky byl i Eduard Štorch, kterého jsem i s jeho Dětskou farmou představila výše na str. 17.

Ve 20. a 30. letech získávalo hnutí mnoho stoupenců, kteří se snažili uvádět reformní myšlení nejdříve ve své praktické pedagogické práci a později i v rámci státního školského systému. Nová výchova byla nadšeně přijata v podstatě celosvětově a prakticky vytlačila tradiční školský systém 19. století. Reformní pedagogika byla utnuta až příchodem totalitních režimů, ale síla nové výchovy nebyla tak snadno zadušena. Po druhé světové válce se reformní pedagogika v západní Evropě obnovila a dále rozvíjela.¹⁴⁸

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, str 198.

¹⁴² John Dewey (* 20. 10. 1859 – † 1. 6. 1952) byl americký filozof, psycholog a pedagog. Proslavil se reformováním školství a jako spoluzakladatel filozofie pragmatismu.

¹⁴³ Célestin Freinet (* 15.10. 1896 – † 8. 10. 1966) byl francouzský učitel, který založil tzv. Freinetovskou školu založenou na svobodném projevu dětí.

¹⁴⁴ Peter Petersen (* 1884 - † 1952) byl německý profesor působící na Jenské univerzitě a evangelický pastor. Petersen založil Jenský plán, který podporoval individualizaci i školní pospolitost.

¹⁴⁵ Rudolf Steiner (*†) byl rakouský filozof, literární kritik, pedagog, umělec a dramatik, který založil antroposofii, eurytmii a waldorfské školství.

¹⁴⁶ Ellen Keyová (* 1849 - † 1926) byla švédská pedagožka a spisovatelka. V pedagogice zastávala právo dítěte na svobodu.

¹⁴⁷ ŠTRYNČLOVÁ, Gabriela. *Summerhill*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003.

¹⁴⁸ SINGULE, František. *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992.

Způsoby výchovy Eleonory Paulové – Růžičkové jsou vesměs moderní i pokrokové. Tyto způsoby by se dali snadno zařadit do reformní pedagogiky, která vzala meziválečný svět útokem. Samozřejmě Paulová – Růžičková se soustředila na domácí výchovu nežli na školskou, ale principy jsou vesměs stejné. Autorčiny praktiky jsou obzvlášť pokrokové, co se týče trestů, postoji k náboženství i v možnosti rozhodovat se sám za sebe, jelikož tyto aspekty jsou v dnešní době, v široké společnosti stále brány dost striktně.

2.4 Eubiotika

Eubiotika byla hlavním tématem, kterým se Eleonora Paulová – Růžičková zabývala. Na eubiotiku se soustředila nejvíce ve druhé polovině své tvorby a poprvé toto téma svým čtenářům představuje v knize s názvem „Za pravou a zdravou demokracií“ z roku 1927. Publikace byla vydána vlastním nákladem, a mimo představení tématu, v ní rozebírá i problematiku nízké porodnosti. Eubiotiku dále probírá v knize „Racionální organizace domácností“ vydané Čsl. eubiotickou společností a Mezinárodní unií pro zdravotní hospodářství v roce 1929, pokračuje dále v knize s názvem „Za kulturou eubiotickou“, která byla vydaná Čsl. eubiotickou společností a Radou obrodných organizací v roce 1931. Kniha byla složená z článků, přednášek, nebo proslovů učiněných v rozhlase. Dále publikovala knihu jménem „Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických“ vydanou s podporou Čsl. eubiotické společnosti, v Praze 1932. Tato kniha byla poctěna cenou Vědecké rady Masarykovy akademie práce¹⁴⁹ a soustředí se na zakomponování eubiotiky v národním měřítku neboli se snaží pomocí eubiotiky, najít způsob vyřešení krize 30. let 20. století. Poslední kniha, kterou autorka vydala, nese název „Pěstění tělesné krásy a nervového zdraví“ a vyšla roku 1935. Publikace se skládá z jídelníčku podle eubiotického programu a několika pojednáních o dosažení tělesného zdraví a krásy.

2.4.1 Základy eubiotiky

Eleonora Paulová – Růžičková považovala společnost tehdejší doby za postiženou degenerací. Degeneraci společnosti definovala jako klesající zdatnost a životnost obyvatelstva, která se začínala čím dál více projevovat, zvyšujícím se blahobytem společnosti. Díky stupňující se prosperitě, začínali lidé lenivět, ochabovat tělesně, myšlenkově i psychicky a pociťovali odpor k práci. Rostl přepych, ale zároveň i bída společně s nemocemi, alkoholismem a na vrch všeho i nervové problémy. Rodiny se stěhovaly do měst za lepším živobytím, ale i

¹⁴⁹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 3.

tak čelily chudobě a žili v zaprášených bytech bez doušku čistého vzduchu nebo svitu slunce. Jako řešení daných problémů autorka navrhovala žít podle eubiotického učení.¹⁵⁰

Jak už jsem zmiňovala v podkapitole o Stanislavovi Růžičkovi a eubiotickém hnutí, eubiotika si zakládala na dvou podstatách. Veškeré nemoci a chorobné stavy člověka jsou veskrze následky a důsledky určitých příčin, které jsou odvrátitelné a všechny nemoci a zdravotní kalamity, ve většině případů, mají jediný původ, kterým je fakt, že lidstvo opustilo přirozený stav života a lidé žijí ve městech a industriálních civilizacích, ve kterých jsou hrubě zanedbávány fyziologické potřeby přirozeného způsobu života člověka a rodiny.¹⁵¹

Stručně řečeno eubiotika zápasí s nepřirozenými podmínkami způsobenými odloučením rodiny od života úzce spjatého s přírodou. Do eubiotiky proto patří také boj s alkoholismem, tuberkulózou, pohlavním rozvratem a s všeobecným úpadkem zdravotním, mravním, intelektuálním a sociálním.

Autorka považovala tehdejší zdravotnictví za nedostatečné, jelikož měla za to, že nemoci jsou léčeny jen zdánlivě neboli jsou léčeny jen příznaky nikoli příčiny a tyto kroky pokládala za nedostačující.¹⁵² Nemocím chtěla zabránit preventivně a sice odstraňováním choroboplodných vlivů.

To byl jeden z důvodů proč Paulová – Růžičková propagovala návrh, který byl přednesen na Sjezdu zdravotní a sociální práce v roce 1928, aby byl ustanoven fond národního zdraví a byl zřízen prostřednictvím půjčky ve výši 1 miliardy korun od Ústřední sociální pojišťovny. Autorka chtěla přetvořit pojištění na preventivní oproti reaktivnímu. Velkou část fondu autorka navrhovala určit ve prospěch vybudování eubiotických obcí. Dále jej doporučovala využít na podporu lékařů – eubiotiků, veřejně prospěšných organizací¹⁵³ a naučných zdravotních časopisů. Také chtěla financovat rozšiřování nemocnic, převážně se chtěla zaměřit na oddělení specializovaná na léčbu tuberkulózy, pohlavních nemocí apod.¹⁵⁴

Autorka dále chtěla poukázat i na důležitost zdraví obou rodičů ještě před jejich sňatkem. Takzvané zdravotní vysvědčení¹⁵⁵ by sdělilo rodičům potenciální nemoci, pro jejich

¹⁵⁰ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 5-6.

¹⁵¹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 42.

¹⁵² PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 43.

¹⁵³ Mezi ně Růžičková zařadila Eugenický ústav, Masarykovu ligu proti tuberkulóze, Společnost pro potírání pohlavních nemocí nebo Abstinenci svaz.

¹⁵⁴ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za kulturou eubiotickou. Lidstvo hledá dokonale promyšlený hospodářský plán. On však zde jest, dán přírodními zákony*. Praha: 1931, str. 10-15.

¹⁵⁵ Zdravotní vysvědčení bylo jedno z hlavních znaků české eugeniky, která se snažila vylepšit genetickou výbavu obyvatel skrz šetrnější způsoby, než byla rasová hygiena v Německu. PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ,

potomstvo a přimělo je tak k odpovědnosti. Za hlavní účel manželství autorka považovala zajištění zdraví rodiny a hlavně dětí. Snoubenci měli být varováni před hrozbami jako je např. tuberkulóza, problémy nedonošených dětí, syfilida, nebo slabomyslnost. Po prozkoumání obou rodin, mohli tak snoubenci zjistit, zda dítě nezdědí určitou chorobu. Zdravotní vysvědčení, nebo zdravotní matriky by tak vedly k zabránění rozvoje chorob pohlavních, duševních a jiných.

Autorka věřila, že většina nemocí vymizí, jakmile se člověk vrátí k přirozenému základu jeho existence. Byl by to způsob života, kde každý, mimo věnování se svému povolání, věnoval čas také obdělávání vlastního kousku půdy. Dále měla teorii, že délka dožití člověka žijícího čistě eubioticky může dosáhnout 150 let a úmrtnost by činila $\frac{2}{3}$ % obyvatelstva.¹⁵⁶ Neboli ideální poměr úmrtnosti obyvatelstva, jehož jedinou nemocí by bylo pozvolné stárnutí a následný skon.

Svémi úvahami autorka navazuje na myšlenky svého bratra, jenž jako lékař a hygienik zkoumal vědecký aspekt eubiotiky.¹⁵⁷ Paulová – Růžičková dále rozvíjí jeho úvahy a přináší praktické využití eubiotiky v běžném životě. Výrazně také navazuje na populární směry dané doby jako byly již zmíněné abstinenci hnutí nebo eugenika.

Rodina má tedy podle eubiotického ideálu žít polozemědělským životem. Ten Paulová – Růžičková definuje tak, že rodina vlastní svůj vlastní domek s kouskem pole, kde si pěstuje třetinu své stravy. Dále vlastní kozu na mléko a dvanáct slepic. Veškerá strava eubiotické rodiny je vegetariánská. Většina času je věnována pobytu venku. Matka se na zahradě stará o domácí práce a výchovu dítěte, mezitím co otec se věnuje svému zaměstnání, které má být prospěšné pro společnost a hodinově zkrácené tak, aby se po návratu mohl muž věnovat práci na zahradě. Dovnitř domu se rodina uchyluje jen na večer a během zimy.¹⁵⁸

Autorka nepovažovala eubiotické uspořádání za primitivní. Chtěla využít pozitivních aspektů jednoduchého života jako je soužití s přírodou nebo správná strava a zahrnout i moderní vynálezy své doby, které usnadňovaly práci, ale zároveň byly v souladu s eubiotickými myšlenkami.¹⁵⁹ Autorka považovala vědecko-technický pokrok za důležitý a měla v plánu

Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 12. Více viz. Strana 13.

¹⁵⁶ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927, str. 50.

¹⁵⁷ RŮŽIČKA, Stanislav. *Eubiotika. Sbírnka přednášek a rozprav extense University Komenského v Bratislavě*. Bratislava: Akademia, 1926.

¹⁵⁸ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Racionelní organizace domácnosti*. Praha: 1929.

¹⁵⁹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 39.

zpřístupnit obyvatelstvu všechny technologické vymoženosti, pokud ale nejsou v rozporu s vývojem člověka. Výzkumy a bádání chtěla usměrnit k prospěchu lidí.¹⁶⁰

Uvažování Růžičkové mělo své limity, které ve svých textech nedokázala reflektovat. Lze například stěží předpokládat zrychlení technologického pokroku za situace, kdy ženy trávily většinu života péčí o domácnost a muži trávili v práci pouze omezený počet hodin, aby následně mohli obdělávat pole.

2.4.2 Eubiotika v domácnosti

V této podkapitole bude představena autorčina představa o využití eubiotického stylu života v domácím nebo rodinném prostředí, a to především v zařízení domácnosti a v každodenním životě rodiny.

Rodina, podle eubiotického učení, má vést spořádaný, vkusný, účelný, a hlavně jednoduchý život. Jednoduchost se projevovala v bydlení, stravování i v odívání.

Eubiotické společenství se mělo skládat z osad. Tyto osady měly obsahovat neurčitý počet rodin žijících podle eubiotického způsobu, kde se každá osada soustředí na jiný aspekt průmyslu a ty si poté mohou mezi sebou doplňovat.¹⁶¹ Dále by zahrnovaly potřebné veřejné instituce, četná hřiště, čítárny, divadlo, společenské budovy, kde by se konaly kurzy, pavilonové budovy pro shromáždění a poradny.¹⁶²

Denní aktivity by se řídily podle slunce. Děti i dospělí nejsou buzeny, ale vstávají až se vyspí a jsou svěží. Společenské budovy lidé navštěvují zejména v zimních obdobích. Každé této osadě by byl přidělen zdravotník – eubiotik, který by bděl nad zdravím obyvatel a organizoval společnost, tak aby předcházel nemocem.¹⁶³

Každá rodina by vlastnila obydlí, které by bylo jen tak velké, jak je nezbytně nutné. Domky by obsahovaly moderní technické vynálezy i dopravní prostředek, autorka však nespécifikovala jaký.¹⁶⁴ Dům měl obsahovat verandu s uzavřeným vchodem, kuchyni se spížírnou a koupelnou, ložnici se šatnou a komoru na špinavé prádlo. V podzemí měli být umístěny sklepy na uložené palivo, zeleninu a ovoce. Zahrada každé domácnosti měla být 2000

¹⁶⁰ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 29-30.

¹⁶¹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 44.

¹⁶² PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 54.

¹⁶³ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 55.

¹⁶⁴ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 54.

m² velická, kde 400 m² je pro zeleninovou zahradu, pět políček o 200 m² na potřebné plodiny a zbylých 600 m² pro obydlí, výběhy pro kozu a slepice, případně pro ovocný sad.¹⁶⁵

Velkým znakem domácnosti podle Paulové – Růžičkové je využití všech zbytků a odpadu, který rodina vyprodukuje. Kuchyňské zbytky se dávali slepicím nebo koze, dále doporučovala kompostování, využívání použité vody nebo hnojení lidskými výkaly prosypané suchou prstí. Autorka tak zdůvodňuje, že kanalizace není potřebná.¹⁶⁶

Úklid domu měl být po většinu roku minimální, jelikož rodina tráví čas venku na zahradě a doma jsou jen přes zimu, kdy si každý uklízí sám po sobě.¹⁶⁷

2.4.3 Eubiotická strava

Strava byla velkým tématem, o kterém autorka psala. Eubiotická strava byla vegetariánská a z velké části vypěstována na vlastním poli. Základem stravy měla být podle autorky chléb, brambory, zelenina, ovoce, trochu másla a mléka. Potraviny, jako je zelenina a ovoce, se měli konzumovat převážně syrové, aby si zanechaly co nejvíce živin a vitamínů. Tím pádem, vaření mělo být co nejkratší a používat ho co nejméně, místo toho autorka navrhovala dušení zeleniny ve vlastní šťávě nebo pečení.¹⁶⁸

Jídelníček se skládal ze snídaně, dopolední svačiny, oběda, odpolední svačiny a večere, dále měl být připraven, tak aby byly zpracovány včas veškeré potraviny a nic nepřišlo na zmar. Přes den si rodina mohla při práci přikusovat zeleninu, ořechy nebo sušené ovoce.¹⁶⁹

Potraviny, které si rodina nemohla vypěstovat jako byly třeba rýže, krupice, káva, cukr nebo chleba si mohli lidé koupit. Chléb chtěla autorka opatřit pro rodiny skrz družstevní pekárny a aby byl upečen z celozrnné mouky namísto průmyslově zpracované.¹⁷⁰ Tento chléb autorka pojmenovala eubiotický chléb a byl prodáván Čsl. eubiotickou společností společně i s jinými potravinami pojmenovanými jako eubiotický čili zdravější verze normálně dostupných potravin. Mezi ně patřila dále eubiotická mouka, hrách nebo mořská voda pojmenována Aqua marina. Ta byla inzerována jako lepší a zdravější verze solení.¹⁷¹

Důraz na zdravou či přímo vegetariánskou stravu nebyl v meziválečném Československu novinkou. Vegetariánství je poprvé v Čechách zaznamenáno v 60. letech 19. století. Přivedl jej malíř Samuel Emanuel Mírohorský, který i napomohl vzniku prvního

¹⁶⁵ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Racionelní organizace domácnosti*. Praha: 1929, str. 46.

¹⁶⁶ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 60.

¹⁶⁷ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Racionelní organizace domácnosti*. Praha: 1929, str. 22.

¹⁶⁸ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Pěstění tělesné krásy a nervového zdraví*. Praha: 1935, str. 2.

¹⁶⁹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Pěstění tělesné krásy a nervového zdraví*. Praha: 1935.

¹⁷⁰ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak se příroda stará o zdraví a krásu*. Praha: 1935, str. 5.

¹⁷¹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Pěstění tělesné krásy a nervového zdraví*. Praha: 1935, str. 8.

vegetariánského spolku. Tento spolek otevřel první vegetariánskou jídelnu v roce 1898. Vegetariánství získávalo na oblibě, jenže její vzestup přerušila první světová válka, kdy se staly oblíbené náhražky jako byly margaríny nebo umělá sladidla. Na popularitě získala rostlinná strava během období první republiky, kdy se zdravý životní styl stával stále více moderní záležitostí. V tomto období určovala kurz ve stravování věda, která propagovala vegetariánství jako cestu ke zdravému životu a štíhlému tělu a rostlinná strava se tak stala velmi atraktivní především pro ženskou část tehdejší populace.¹⁷²

2.4.4 Hospodářské záležitosti

Nezaměstnanost v Československé republice se objevovala už při jejím vzniku. Důvodem byla demobilizace vojáků první světové války, následné omezování válečné výroby a vzrůst nedostatku výrobních surovin.¹⁷³ Kvůli obavám ze vzniku nepokojů ve státě, vznikl zákon o podpoře v nezaměstnanosti a následně byla zavedena osmihodinová pracovní doba.¹⁷⁴ Mimo podpory v nezaměstnanosti se zaváděla různá jiná opatření, jako byli nouzové práce, pracovní povinnost nebo refundační systém.¹⁷⁵ Roku 1921 se podařilo překonat poválečné obtíže, ale novým problémem se stala deflační měnová politika, jejíž příčinou byl zasažen exportní průmysl. Roku 1924 bylo hospodářství uklidněno a mohl tak nastoupit gentský systém.¹⁷⁶ Gentský systém¹⁷⁷ byl založen na dobrovolném pojištění nežli na státní podpoře. Tento systém zásadně redukoval počet nezaměstnaných. Hospodářská krize 30. let v Československu nastoupila postupně.¹⁷⁸ Základním problémem československého průmyslu byla jeho malosériovost, která se v dané situaci těžce prosazovala v zahraničí. Nezaměstnanost se projevovala snížením koupěschopnosti zemědělského obyvatelstva, poklesem stavebního ruchu a exportu.¹⁷⁹

¹⁷² CILEČKOVÁ, Vendula. Vegetariánství jako specifický vztah člověka k masu. In: *Zvířata a jejich lidé*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2023, str. 439-454.

¹⁷³ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2008, str. 89. ISBN 978-80-246-1429-8.

¹⁷⁴ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2008, str. 93. ISBN 978-80-246-1429-8.

¹⁷⁵ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2008, str. 121. ISBN 978-80-246-1429-8.

¹⁷⁶ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2008, str. 159. ISBN 978-80-246-1429-8.

¹⁷⁷ Gentský systém je systém podpor v nezaměstnanosti, jímž se přenáší povinnost vyplácet nezaměstnaným peněžitou podporu ze státních orgánů na odborové organizace, částečně dotované státem.

¹⁷⁸ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2008, str. 208. ISBN 978-80-246-1429-8.

¹⁷⁹ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2008, str. 209. ISBN 978-80-246-1429-8.

V těchto těžkých časech se Paulová – Růžičková snažila nastítnit způsob vyřešení hospodářské krize i nezaměstnanosti. Svůj plán založila na péči o lidského činitele, přestavbě národního hospodářství a nastolení eubiotického způsobu života.

Paulová – Růžičková se nesoustředila na dovoz a vývoz výrobků, ale chtěla se zaměřit na pečlivou a promyšlenou vnitřní kolonizaci ve stylu eubiotiky a zařídit výrobu podle vědeckých potřeb občanů. Výroba měla být bdělá a pružná, aby se mohla přizpůsobovat rozvoji obyvatelstva a zároveň vyhovovala stále se zdokonalujícím poznatkům o vědeckých potřebách člověka.¹⁸⁰

Tehdejší styl průmyslové výroby považovala za neracionální. Stanovila, že pro správný běh průmyslu jsou potřeba dva typy lidského činitele: lidský činitel jako pracovní síla, který je zdatný a zdravý tělesně, duševně i mravně. Dále je potřeba lidský činitel v roli konzumenta, který je sociálně i zdravotně dobře vybaven. Chtěla tak navrhnout nový hospodářský plán, kde by všechny komponenty byly v harmonii.¹⁸¹

V duchu racionalizace¹⁸² se autorka nejprve chtěla zaměřit na zajištění řádného fungování a péče o zaměstnance, aby tak podpořila hladký chod pracovních procesů. O tento správný chod a normální výkonost člověka se měli postarat odborníci, kterými měli být zdravotníci – eubiotikové a technici – eubiotikové. Ti se nevěnují rozboru chorob, nýbrž věnují pozornost podmínkám správného chodu lidského organismu. Jsou tak připraveni na všechny vady a dalším poruchám předcházejí.¹⁸³

Za základ státu autorka považovala lidského činitele neboli lidský organismus. Aby člověk mohl co nejlépe pracovat, musí být postaráno o zdravý průběh jeho života a podle toho postavit i vědecké postavení státu. Toto nové uspořádání státu mělo být postaveno na eubiotickém myšlení.¹⁸⁴

Autorka, spolu s Radou obrodných organizací, chtěla zavést směrnice pro vědeckou organizaci světa. Směrnice obsahovala například zákaz výroby tzv. zbytečných, luxusních a záhubných předmětů a aby se místo toho soustředilo úsilí na mobilizaci výroby nezbytných a

¹⁸⁰ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 10.

¹⁸¹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 10-11.

¹⁸² Racionalizace, podle definice z roku 1935, znamená soustavné, promyšlené (vědecky organizované) úsilí o hospodárnost v lidské činnosti, zvláště v hospodářské, aby byly zlepšeny a zlevněny její výsledky a tím zvýšen obecný blahobyt. PAVELKA, Karel. *Jak lépe řídit: Zásady, pravidla a některé nové směry řízení*. Praha, 1970, str. 11.

¹⁸³ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 25.

¹⁸⁴ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 24.

vědeckých výrobků jako je správná potrava, domky, účelné oděvy, prádlo a obuv, spolu s vkusnou literaturou a uměním. Dále usilovali o normalizaci vědeckých potřeb člověka, které by měly být cenově dostupné a snadno přístupné, v kombinaci s promyšleným využitím technologií zajišťujících zdravý a harmonický rozvoj jednotlivce. V neposlední řadě, Rada žádala pozemkovou reformu a usměrnění školních soustav.¹⁸⁵

Paulová – Růžičková se zasazovala o zřízení zákazu výroby a distribuce zbytečných produktů, mezi které podle jejího názoru patří i nevkusná literatura. Její názory však vyvolávají otázky o tom, kdo by měl určovat, co je považováno za vkusné nebo vhodné, a jaké by měly být hranice toho, co je přijatelné. Budou zakazovány pouze obscénní knihy, nebo se cenzura rozšíří i na literaturu, která se nehodí do nově utvářeného eubiotického světa?

Cílem autorky byla hospodářská svoboda člověka a toho chtěla dosáhnout návratem k přírodě. Z ní si měl člověk načerpat dostatečné množství energie, která je úměrná vnitřní harmonii a tím organismus přivádí k plné činnosti.

Autorka považovala tehdejší způsob vydělávání peněz za příčinu úpadku společnosti, neboť byl škodlivý pro lidské tělo. Navrhla, aby se přešlo na novou strukturu, která by kombinovala zemědělství s prací mužů, jež by trvala maximálně 6 hodin a byla orientována na produkci a služby pro veřejné blaho. Mzda by sloužila ke koupi výrobků a předmětů prospěšný pro výchovu a vývoj jedince.¹⁸⁶

Dále autorka spojuje tehdejší hospodářský chaos s přehnanou touhou po penězích, které byly vnímány jako symbol blahobytu. Autorka považovala soustředění lidí výhradně na vydělávání peněz za jeden z omylů společenského uspořádání, neboť podle jejího názoru peníze nejsou dostatečné pro skutečné blaho člověka. Peníze se však často utrácely za nezdravé potraviny a za zhoršené životní podmínky v zaprášených bytech. V tomto uspořádání společnosti se mocní úředníci obohatili, zatímco chudší vrstvy se ocitly v ještě větší chudobě.¹⁸⁷

Kapitalismus Paulová – Růžičková kritizovala, protože z nashromážděných peněz se neplatili plnohodnotné potřeby člověka, ale naopak se pořizovali znehodnocené a porušené potraviny, ze kterých vznikali jen nemoci. Jako řešení měla být prvovýroba každé rodiny.¹⁸⁸ Místo naléhavého úsilí lidí získat peníze, navrhovala autorka vložit víru v obecně nutnou a

¹⁸⁵ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha 1932, str. 26.

¹⁸⁶ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha 1932, str. 65.

¹⁸⁷ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 65.

¹⁸⁸ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 66.

prospěšnou práci celého národa.¹⁸⁹ Autorčiny myšlenky mohou tak být přirovnány k marxistickým ideám.

Dalším cílem autorky bylo dosažení světového míru. Za mír Paulová – Růžičková nepovažovala jen absenci válek, ale i konstruktivní práci uvnitř národa i mezi národy, která je vědecky odůvodněna. Podle autorky je pro zajištění světového míru nezbytné podporovat správný rozvoj a vývoj jednotlivců. Tím má autorka na mysli správné prostředí pro život a možnost vzdělání a práce, která je prospěšná jak danému člověku, tak i světovému míru. Člověk, kterému bylo umožněno růst a vyvíjet se v eubiotickém prostředí, má mít naplněny vlastní potřeby a tím by mělo docházet k plnému rozvinutí vnitřních vloh. Autorka má za to, že dojde i k plnému bezpečí, jelikož rozvinutí lidé už nemají žádných jiných potřeb, a naopak svojí tvůrčí silou přispívají světu.¹⁹⁰

K vyřešení nezaměstnanosti chtěla Paulová – Růžičková, spolu s Čsl. eubiotickou společností, nabídnout státu vydání zákona o nouzovém hospodářství, který by nařídil obcím a městům pronajmutí pozemků pro stavbu eubiotických osad a na jeho výstavbu použít státní dřevo a podporovat tak stavební ruch.¹⁹¹

Eubiotika, kterou podrobně prezentuje Paulová – Růžičková, představuje nádherný utopický sen, avšak v současné společnosti se zdá být nerealizovatelný. Společnost je totiž utvářena určitými tradicemi a kulturou, za které jsou lidé ochotni bojovat. Současně však touží i po ústraní a blízkosti k přírodě, jak dokazují aktivity jako chalupářství, toulání přírodou a další záliby spojené s krajinou.

¹⁸⁹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 68.

¹⁹⁰ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 73-77.

¹⁹¹ PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932, str. 82.

ZÁVĚR

Během první republiky existovalo několik hnutí, která se ve velké míře soustředila na vážné společenské problémy a na hledání jejich řešení. Mezi problémy této doby patřili např. alkoholismus a prostituce, které vyžadovaly pozornost a konkrétní opatření. V reakci na vzrůstající konzumaci alkoholu, která byla částečně důsledkem průmyslové revoluce, začala vznikat různá abstinenci hnutí. Dalším významným tématem, byla eugenika. Toto hnutí, vycházející z darwinistických teorií a propojené s výzkumem genetiky, mělo za cíl kontrolovat a regulovat reprodukční proces tak, aby mohla vzniknout nová a silnější generace. V Československu působila Česká eugenická společnost, která se zaměřovala na předmanželské prohlídky a skláněla se tak spíše k pozitivní eugenice než k její negativní formě.

Eugenickou myšlenkou se nechal inspirovat Stanislav Růžička, renomovaný hygienik, který vdechl život novému hnutí jménem eubiotika. Zatímco eugenika se snažila o zrození zdatného jedince, eubiotika se soustředila na průběh života již narozeného člověka. Cílem eubiotiků bylo celkové zdraví jedince a tím i celého národa. Toho chtěli dosáhnout prostřednictvím návratu společnosti k přírodě a životem v čistém prostředí. Růžička následně založil Československou eubiotickou společnost zdravotní, která propagovala své myšlenky a vzdělávala své publikum prostřednictvím publikací a přednášek.

Do této oblasti se výrazně zapojila také osobnost, o které pojednává tato práce – Eleonora Paulová – Růžičková, členka Čsl. eubiotické společnosti a sestra Stanislava Růžičky. Byla inspirována myšlenkami svého bratra a snažila se přenést tyto myšlenky do praktického života čtenářů a nabídla jim konkrétní rady a návody, jak implementovat eubiotické principy do každodenního fungování domácnosti. Prostřednictvím eubiotiky apelovala na lepší organizaci zdravotnictví, jehož nová verze by se soustředila na léčení příčin namísto příznaků nemocí. Proto také podporovala návrh na národní pojištění, které by se zaměřilo na prevenci. Její propagace zdravého životního stylu zahrnovala abstinenci od alkoholu a nikotinu, vegetariánství a pozitivní aspekty eugeniky, což byly trendy, které byly v té době široce diskutovány. Paulová – Růžičková se stala výraznou představitelkou tohoto reformního hnutí, které se rozvíjelo v meziválečném období, a to převážně díky množství publikací, článků a přednášek které vytvořila.

V návaznosti na své zájmy se Paulová – Růžičková také zaměřila na sociální problematiku, zejména na prostituci, které se podrobně věnovala ve svých publikacích. Autorka se velmi silně stavěla proti prostituci. Paulová – Růžičková pohlížela na prostituci nejen jako na prostředek rozšiřování pohlavních chorob, ale také jako sociální nemoc, která ničila

společnost jak po zdravotní, tak po mravní stránce a pohrdala každým člověkem, který se v ní angažoval, což zahrnovalo ženy i muže. Pohlavní styk považovala za velmi soukromou věc, která by měla probíhat jen mezi manželským párem a vést jen k narození dítěte nikoli k potěšení. Ve svých textech apelovala na zavedení pohlavní výchovy, jak ve školách, tak v rodinách, a zdůrazňovala důležitost rodičovské zodpovědnosti, která měla být rovnoměrně rozdělena mezi muže a ženy.

Dalším tématem se pro Paulovou – Růžičkovou stala tehdy probíhající emancipace žen. Zatímco tehdejší společnost čelila dynamickým změnám, kdy ženy čím dál více vstupovaly na pracovní trh, Paulová – Růžičková se snažila ženy od tohoto trendu odradit. Považovala ženskou roli především za mateřskou. I když uznávala ženy pracující, bylo to pouze v případech, kdy nemohly mít děti. Podporovala vzdělávání dívek, avšak s tím, že by měly využít své znalosti výhradně v domácnosti. Toto přesvědčení korespondovalo s hnutími, jež podporovala, jako byly eugenika a eubiotika. Společně s dalšími zastánci těchto hnutí se domnívala, že emancipace žen přispívá k poklesu porodnosti, a snažila se ji proto omezit.

Jelikož Paulová – Růžičková věřila, že mateřství a otcovství jsou úhlavním posláním každého člověka, významně se zaměřila na otázku výchovy dětí a zabývala se alternativními pedagogickými směry, které v té době získávaly na popularitě. Inspirací jí mohly být osobnosti jako Marie Montessori, Rudolf Steiner a Ellen Keyová, jejichž metody a přístupy byly spojeny s osobním rozvojem a respektováním individuality dítěte. Tyto přístupy reflektovaly progresivní myšlenky v oblasti vzdělávání a výchovy, které zastávala Paulová – Růžičková. Mezi základní principy výchovy Paulové – Růžičkové patřila například upřímnost k dítěti, nepoužívání fyzických trestů, zapojování dětí do domácích prací a určitou volnost v náboženství.

Eleonora Paulová – Růžičková byla velmi silnou osobností, která se nebála projevit svůj názor a vždy si za ním stála. Její charismatická povaha a neochvějné přesvědčení o správnosti svých postojů ji činily atraktivní postavou ve společenských kruzích. V jejích dílech bylo možné vycítit nejen zápal pro svou činnost, ale také hluboký důvtip a citlivost v záležitostech, kterým rozuměla. Tato kombinace oddanosti a intelektuálního přístupu jí umožnil proniknout do srdce mnoha lidí a navázat s nimi silnou emocionální vazbu.

V určitých ohledech, jako byl její názor na prostituci nebo na ženy mimo domácí prostředí, byla konzervativní. Ženy měly mít jako primární cíl života mateřství a péči o domácnost, zatímco muž vydělával peníze. Matka se svým zájmům mimo rodinu mohla věnovat až tehdy, když se její dítě osamostatnilo a začalo žít svůj vlastní život. Ostatně, pro Paulovou - Růžičkovou bylo vzdělání předně důležité pro zajištění přípravy na její roli matky

a manželky, nikoliv jako prostředek ke kariérnímu růstu. Na ženy autorka často nahlížela v černobílých stereotypch. Jakmile byla žena vdaná a měla děti, byla považována za spořádanou, moudrou a poctivou, v podstatě se stala příkladem tradiční ženské ctnosti. Vystupovala jako opora rodiny, jejíž hodnota byla především měřena podle jejích schopností zajistit domácnost a vychovat děti. Naproti tomu žena, která se například angažovala v tzv. volné lásce, byla vnímána jako povrchní a marnivá, která pouze využívá peníze svého partnera. Tento pohled na ženy, jež se odchýlily od tradičního modelu, nebyl jen kritický, ale často i ostře odsuzující. Takové ženy, ale i muže, kteří je podporovali, autorka považovala za ohrožení rodinných hodnot a morálky společnosti.

V jiných aspektech byla Paulová – Růžičková naopak zcela moderní. Její pohled na výchovu dětí byl revoluční. Propagovala zásady svobodného učení a osobního rozvoje, čímž se snažila dětem poskytnout co nejvíce prostoru k prozkoumávání světa a nalezení svých vlastních zájmů a talentů. Tímto způsobem se stala klíčovou postavou, jež nejenom propagovala inovativní myšlenky, ale také se snažila aktivně ovlivnit společenské normy a tradice ve prospěch zdravějšího a harmonického soužití pro jednotlivce i rodiny.

PRAMENY A LITERATURA

Archiválie:

Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I, kart. 253, Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), 1902–11–5.

Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 524, obraz 620.

Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inventární číslo 1, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity I., strana 463.

Dobová literatura:

BATĚK, Alexandr. *O alkoholismu a prostituci. Dvě přednášky*. Praha: Břevnov. 1921.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *O alkoholismu: přednes. v Dělnickém domě na Vsetíně dne 11. září 1905. Druhé vydání*. Knihovnička Času (Pokrok). Praha: Pokrok, 1908.

RŮŽIČKA, Stanislav. *Eubiotika. Sbíрка přednášek a rozprav extense University Komenského v Bratislavě*. Bratislava: Akademia, 1926.

RŮŽIČKA, Stanislav. Eubioticko-eugenická společnost zdravotnická. In: *Časopis pro zdravotnictvo* 15, 1924.

ŠTORCH, Eduard. *Dětská farma: eubiotická reforma školy. Pedagogická práce*. Brno: Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě, 1929.

PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak řešíme pohlavní otázku. Odpovědnost za dítě. O prostituci. Volná láska či rodina?*. Praha: 1924.

PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak vychovávat děti v rodině*. Praha: 1924.

PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za pravou a zdravou demokracií. Naléhavé kapitoly zdravotnický – sociálně – politické*. Praha: 1927.

PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Racionelní organisace domácnosti*. Praha: 1929.

PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Za kulturou eubiotickou. Lidstvo hledá dokonale promyšlený hospodářský plán. On však zde jest, dán přírodními zákony*. Praha: 1931.

PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Světová krize i s otázkou nezaměstnanosti bude rozřešena vědeckou péčí o lidského činitele na základě norem eubiotických*. Praha: 1932.

PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Pěstění tělesné krásy a nervového zdraví*. Praha: 1935.

PAULOVÁ – RŮŽIČKOVÁ, Eleonora. *Jak se příroda stará o zdraví a krásu*. Praha: 1935.

MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1234-8.

Komenského slovník naučný. V Praze: Nakladatelství a vydavatelství Komenského slovníku naučného, 1937. sv. 1, s. 28. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f02ecaf0-5000-11e7-b21b-005056822549>.

SEKANINA, František. *Album representantů všech oborů veřejného života československého*. Praha: Umělecké nakladatelství Josef Zeibrdlich, 1927, s. 1107. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:68735fa5-aaa5-11ec-b5dd-90b11c419e63>.

Časopis lékařů českých. Praha: Vinc. J. Schmied, 1922, 61(50), s. 1205. ISSN 0008-7335. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:16a48fc0-0db3-11e7-867d-005056820560>.

Zdravotnická ročenka československá. Praha: Piras, 1934, 6(1), s. 138. ISSN 1804-1248. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b5b0c130-c4a4-11e7-80e7-5ef3fc9bb22f>.

Nový velký ilustrovaný slovník naučný. V Praze: [Gutenberg], 1930. sv. 7, s. 108. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:46401420-9cd1-11e4-b69d-5ef3fc9ae867>.

Články v tisku:

Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální. Praha – Královské Vinohrady: Jan Laichter, 10.1924, 32(1), s. 21. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:849fdb30-d91c-11e7-8cdd-5ef3fc9bb22f>.

Pokrokový obzor. Brno: Družstvo Moravský legionář, 12.09.1931, 12(37), s. [17]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8fbf4140-125b-11e8-8ee4-005056825209>.

Úspěch: list československé služby pro ozdravení národa. Karlovy Vary: Josef Zoubek, 05.12.1931, 3(49), s. [1]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f886f7d8-f481-4f1a-a5b9-6c6ccec54b8c>.

Úspěch: list československé služby pro ozdravení národa. Karlovy Vary: Josef Zoubek, 18.04.1931, 3(16), s. [1]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b7adbc62-cbf8-44c4-a404-c3dcbbf6f1c1>.

Pokrokový obzor. Brno: Družstvo Moravský legionář, 1932, 13(2), s. 7. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ef5af7f0-e7fc-11e6-8b85-5ef3fc9ae867>.

Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 19.10.1929, 24(245), s. 7. ISSN 1805-0905. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:19f04860-2291-11e8-8485-5ef3fc9ae867>.

Východočeský rozhled: nepolitický krajinový týdeník. Pardubice: Stanislav Vinař, 04.10.1932, **2**(40), s. 4. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a7ce0bb0-33f4-11ef-bd9a-005056822549>.

Naše hory: časopis Československé strany socialistické pro severní Čechy. Liberec, Horní Růžodol: Československá strana socialistická, 1931(37), s. 2. ISSN 2336-4904. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:569f0ca0-4043-11e7-966f-005056820560>.

Naše hory: časopis Československé strany socialistické pro severní Čechy. Liberec, Horní Růžodol: Československá strana socialistická, 1931(41), s. 6. ISSN 2336-4904. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8d2c80e0-4043-11e7-9385-005056822549>.

Moravský deník. Olomouc: Živnostenský závod tiskařský a vydavatelský, 11.1.1940, **35**(8), s. 3. ISSN 2571-2187. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:35aac2e0-7c42-11e9-ba7f-005056827e51>.

Čas. V Praze: Jan Herben, 08.09.1920, **30**(75), s. 4. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ad559cf0-8e14-11e9-b66a-005056825209>.

Sekundární literatura:

RAŠ, Jakub. "Za ostrůžlivění národa". Abstinentské hnutí v českých zemích v první polovině 20. století. In: *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 31, č. 4, 2009.

LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola, aneb, Prostituce za Rakouska i republiky*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0379-9.

RÖDER, Thomas a KUBILLUS, Volker. *Muži za Hitlerem: architekti hrůzy*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-421-3.

JANKO, Jan. Diskuse k eugenickému hnutí v Českých zemích. Janko, Jan. In: *Dějiny věd a techniky = History of sciences and technology*. Praha: Společnost pro dějiny věd a techniky 30, č. 4, 1997, s. 237-249.

ŠIMŮNEK, Michal. Česká eugenika a Velká válka. In: *Semináře Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2000-2001*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy v nakl. Arenga, 2002, s. 53-71.

ŠIMŮNEK, Michal. Národní eugenika - eugenický národ?. In: *Semináře a studie Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002-2003*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy AV ČR, 2003, s. 71-88.

VOJTKO, Tibor. "Nové město, nová generace, naděje pro společnost", aneb Úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925-1930). Vojtko, Tibor. In: *Lidé města. = Urban People*. 13, č. 3, 2011, s. 443-465.

JANKO, Jan. Eubiotické hnutí v Československu. In: *Dějiny věd a techniky = History of sciences and technology* 31, č. 4, 1998, s. 209-218.

VOJTKO, Tibor. Příroda – zdraví – škola. Růžičkova eubiotika jako východisko Štorchovy reformy meziválečného československého školství. In: *České zdravotnictví: vize a skutečnost. Složitá peripetie od plánů k realizaci*. Praha: Karolinum, 2005, s. 55-64.

CILEČKOVÁ, Vendula. Vegetariánství jako specifický vztah člověka k masu. In: *Zvířata a jejich lidé*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2023, s. 439-454.

BAHENSKÁ, Marie; MUSILOVÁ, Dana a HECZKOVÁ, Libuše. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta, 2011. ISBN 978-80-86829-79-1.

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století. Gender sondy*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-241-4.

MALÍNSKÁ, Jana; BAHENSKÁ, Marie. *Za volební právo žen!, aneb, Jak se volilo v Čechách*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2022. ISBN 9788088304838.

RÁKOSNÍK, Jakub a ŠUSTROVÁ, Radka. *Rodina v zájmu státu: populační růst a instituce manželství v českých zemích 1918-1989. Knižnice Dějin a současnosti., 60. svazek*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-378-5.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003.

ŠTRYNČLOVÁ, Gabriela. *Summerhill*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003.

SINGULE, František. *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992.

RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvracená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2008, str. 89. ISBN 978-80-246-1429-8.

PAVELKA, Karel. *Jak lépe řídit: Zásady, pravidla a některé nové směry řízení*. Praha, 1970.

LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Praha: Scriptorium, 1998, s. 198. ISBN 80-902151-9-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0f7c9640-2df8-11e4-8e0d-005056827e51>.

Online zdroje:

Republic of Bees. [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://republicofthebees.blogspot.com/2008/04/from-steampunk-to-solarpunk.html>.

Dear Alice. Youtube. Online. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=z-Ng5ZvrDm4>.

LENDEROVÁ, Milena; HANULÍK, Vladan. Úvod do studia gender history.

Dostupné z:

https://ff.upce.cz/sites/default/files/public/st43043/uvod_do_studia_gender_history_164539_176577.pdf.

Závěrečné práce:

PŘEČKOVÁ, Karla. *Hledající se a hledaná*. Online. Diplomová práce. Olomouc:

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. 2008. Dostupné z:

<https://theses.cz/id/8heg0t/>.